

ବେଦମାତା ଗାୟତ୍ରୀ

(ଯଜନ ପଥେ)

ସଂକଳନ

ହେମେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାଶ

(ଯଜନ ପଥେ)

ସଂକଳନ ହେମେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାଶ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଟେଲିକମ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟର
ସହାୟକା ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଧାରାଣୀ ଦାଶ , ଗୃହିଣୀ
ପ୍ରେରଣା ଶ୍ରୀ ଲତୁକେଶ୍ବର ସାହୁ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ସରକାରୀ ଅଫିସର

ମୁଦ୍ରଣ

ମୂଲ୍ୟ

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ ପୂର୍ବ ୨୮/୨୯୯
ଭିଲ୍ଲା ୫ ବୈଷ୍ଣୋ ମୋନାର୍କ କମ୍ପ୍ଲେକ୍ସ
ରସୁତଗଡ଼ ଇଣ୍ଡଷ୍ଟ୍ରିଆଲ୍ ଇଷ୍ଟେଟ୍
ଭୁବନେଶ୍ବର - ୭୫୧୦୧୦
ଫୋ- +୯୧-୬୭୪-୨୫୪୯୮୫୮
ମୋ- ୯୪୩୭୩୦୬୬୬୭

ବେଦମାତା ଗାୟତ୍ରୀ
(ଯଜନ ପଥେ)

୩

ସୁଚିପତ୍ର

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ ବସ୍ତୁ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
୧	ଉପକ୍ରମଣୀକା	୫
୨	ଗାୟତ୍ରୀ ଓ ଯଜ୍ଞ	୧୫
୩	ମଙ୍ଗଳାଚରଣ	୧୯
୪	ପବିତ୍ରୀକରଣ	୨୦
୫	ଆଚମନ	୨୦
୬	ଶିଖାବନ୍ଧନ	୨୦
୭	ପ୍ରାଣାୟାମ	୨୦
୮	ନ୍ୟାସ	୨୧
୯	ଭୂମିପୂଜନ	୨୨
୧୦	ବରଣ	୨୩
୧୧	ସଂକଳ୍ପ	୨୬
୧୨	ମାର୍ଜନ	୨୮
୧୩	ଦୀପପୂଜନ	୨୯
୧୪	ପଞ୍ଚାମୃତ	୩୦
୧୫	କଳସ ସ୍ଥାପନ ଓ ପୂଜନ	୩୨
୧୬	ସର୍ବ ଦେବ ପୂଜନ	୩୪
୧୭	ଉପଚାର ପୂଜନ	୩୮

ବେଦମାତା ଗାୟତ୍ରୀ (ଯଜନ ପଥେ)

୪

୧୮	ସ୍ୱସ୍ତିବାଚନ	୪୦
୧୯	ରକ୍ଷା ବିଧାନ	୪୨
୨୦	ଅଗ୍ନି ସ୍ଥାପନ	୪୩
୨୧	ଅଗ୍ନି ସ୍ତବନ	୪୫
୨୨	ଅଗ୍ନି ପ୍ରଦିପନ	୪୬
୨୩	ସମୀଧ ଆଧାନ	୪୮
୨୪	ଜଳପ୍ରସେଚନ	୫୦
୨୫	ଗାୟତ୍ରୀ ହୋମ	୫୧
୨୬	ସ୍ୱଷ୍ଟକୃତ ହୋମ	୫୩
୨୭	ପୂର୍ଣ୍ଣହୁତି	୫୬
	ବଶୋଧାରା	୫୭
୨୮	ଆରତି	୫୮
୨୯		
୩୦	ଘୃତଅବଗ୍ରହଣ	୫୮
୩୧	ଭସ୍ମ ଗ୍ରହଣ	୫୯
୩୨	କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା	୬୧
୩୩	ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ	୬୩
୩୪	ଶୁଭ କାମନା	୬୪
୩୫	ଲୀଳି ଅଭିଷିକ୍ତନ	୬୫
୩୬	ସୂର୍ଯ୍ୟାର୍ପଣ	୬୬
୩୭		
୩୮	ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳୀ	୬୮
୩୯	ବିସର୍ଜନ	

॥ ଉପକ୍ରମଣିକା ॥

ଯଜ୍ଞ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରତୀକ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରେ ଯଜ୍ଞକୁ ଯେତିକି ମହତ୍ତ୍ୱ ଦିଆ ଯାଇଛି , ସେତେ ମହତ୍ତ୍ୱ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ବି ଦିଆ ଯାଇ ନାହିଁ । ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଯେତେ ଧାର୍ମିକ କର୍ମ କରାଯାଏ ତାହା ସବୁ ଯଜ୍ଞ ବିନା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ସେଥିପାଇଁ, ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ଜନ୍ମ ଠାରୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସଂସ୍କାର କର୍ମ କରାଯାଏ , ସବୁଥିରେ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର କରାଯିବାର ପରମ୍ପରା ରହି ଆସିଛି । ପିଲାଟିଏ ଜନ୍ମହେଲେ ସୂତକ-ନିବୃତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଖଣ୍ଡ ଅଗ୍ନି (ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ଏନ୍ତୁଡି) ସ୍ଥାପନ କରାଯାଏ । ଏବେ ସିନା ପିଲାର ଜାତ କର୍ମ ତାନ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ ବା ନର୍ସିଂ ହୋମ୍‌ରେ ହେଉଛି ମାତ୍ର ଜନ୍ମ ପରେ ପିଲା ଗୃହକୁ ଫେରିଲା ପରେ ପୂର୍ବପରି ଅଖଣ୍ଡ ଅଗ୍ନି ସ୍ଥାପନ କରି ଦିଅନ୍ତି ଓ ପିଲା ଓ ମାଆକୁ ଅଗ୍ନିର ଉତ୍ତାପ ସେକ ଦେଇ ସ୍ବସ୍ଥ କରାଇ ଥାନ୍ତି । କୁହାଯାଏ ଚୈଳ ଓ ଅଗ୍ନିର ଉତ୍ତାପ ସାହାଯ୍ୟରେ ପିଲାର ନାଭୀ କ୍ଷତ ଶୁଖି ଥାଏ । ନାଭୀକ୍ଷତ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଔଷଧ ଓ ମଲମ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ବି ଏହି ଗାଈଁଲି ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଅନେକ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହି ସବୁ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ନେଇ ସୂତକ ଅଗ୍ନି ସ୍ଥାପନ କରାଯାଏ । ତାପରେ ନାମକରଣ, ଅନ୍ନପ୍ରାସନ, ଉପନୟନ ଓ ବିବାହାଦି ଦଶ ସଂସ୍କାର କର୍ମରେ ହବନ ଓ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର ବିଧି ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ଶେଷରେ ଯେବେ ଶରୀର ମୃତ୍ୟୁ ଲାଭକରେ ତାହାକୁ ଅଗ୍ନିକୁ ମଧ୍ୟ ସମର୍ପଣ କରି ଜୀବନର ଶେଷ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିଥାନ୍ତି । ଚିତ୍ତା ଜଳାଇ ଶରୀରକୁ ଭସ୍ମ କରିଦେବା ହିଁ ଏକ

(ଯଜନ ପଥେ)

ସଂସ୍କାର ଓ ଯଜ୍ଞ କର୍ମ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମ ଜୀବନରେ ଷୋଡ଼ଶ ପ୍ରକାର ସଂସ୍କାର କର୍ମ ଥିବାର କୁହାଯାଏ ଯେଉଁଥିରେ ହବନ ବା ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର ବିଧି ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଉପବାସ ବ୍ରତ, ଉଦ୍ୟାପନ, ଉସବ, ପର୍ବ ଆଦି ଶୁଭ କର୍ମରେ ହବନ କ୍ରିୟା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଧରି ନିଆ ଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଅଧୁନା ଜୀବନର କୌଣସି କର୍ମରେ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର କ୍ରିୟା ପ୍ରାୟ ହେଉନାହିଁ । ଜୀବର ପ୍ରଥମ ଅଗ୍ନି ସେବା ଏନ୍ତୁତି ପ୍ରାୟ ବନ୍ଦ ହେଲାଣି ଓ ଶେଷ ସଂସ୍କାର-ଅଗ୍ନି ସେବା ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍ ତୁଲା ବ୍ୟବହାର ହୋଇ ବନ୍ଦ ହେବାକୁ ଯାଉଛି ।

ଭଗବାନ ଗୀତାରେ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଚକ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହିବାକୁ ଯାଇ କହିଛନ୍ତି

ଅନ୍ନରୁ ଲଭନ୍ତି ପୁଷ୍ଟି ଭୂତଗଣ ବୃଷ୍ଟିରୁ ଅନ୍ନ ସମ୍ଭବ

ଯଜ୍ଞରୁ ସମ୍ଭବେ ବୃଷ୍ଟି ଯଜ୍ଞସବୁ କର୍ମରୁ ହୁଏ ସମ୍ଭବ । ୩-୧୪

ବ୍ରହ୍ମରୁ କର୍ମ ଉତ୍ପତ୍ତି ଜାଣିରଖ ଅକ୍ଷରରୁ ବ୍ରହ୍ମ ଜାତ

ତେଣୁ ସର୍ବଗତ ବ୍ରହ୍ମ, ନିତ୍ୟ ଯଜ୍ଞେ ଅଟନ୍ତି ସେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ୩-୧୫

ଏହିପରି ଭାବରେ ଯଜ୍ଞ ବା ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର ଆମ ମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ଓତପ୍ରୋତ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ ଥିଲା । ମାତ୍ର, ଅଧୁନା ପରିବାର ତଥା ସମାଜରୁ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର ବିଧି ପ୍ରାୟ ଲୋପ ପାଇ ଗଲାଣି ଏବଂ ତା ସ୍ଥାନରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ଆସ୍ଥାନ ବିସ୍ତାର କରି ଚାଲିଛି । କେବଳ କର୍ପୁର ଉଡ଼ିଗଲା ପରେ କନା ପଡ଼ିରହିଲା ସଦୃଶ କେହି କେହି ଗୃହିଣୀମାନେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ରୂପରେ ଯଜନର ଚିହ୍ନ ରଖିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟହ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସମୟରେ ତୁଲା ଜଳିବା ଜନିତ ଜୀବ ହିଂସାର ପାତକ ନିବାରଣ ପାଇଁ ଦୈନିକ ପଞ୍ଚ ମହାଯଜ୍ଞର ବିଧାନ ରହିଛି । ତା ମଧ୍ୟରୁ ବୈଶ୍ଣବେକ ପୂଜାରେ ଅଗ୍ନିରେ ବଳିବୈଶ୍ଣ ଆହୁତି ଦେବାର ବିଧାନ ରହିଥିଲେ ବି ଆଜି କାଲି କେହି କରୁ

(ଯଜନ ପଥେ)

ନ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅଗ୍ନିରେ କିଛି ଖାଦ୍ୟ ପକାଇ , ଜଳ ଧାରାରେ ଅଗ୍ନି ପରିକ୍ରମା କରାଇ ,ଯଜ୍ଞର ଚିହ୍ନ ରଖିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣମୀରେ ଅଗ୍ନି ଉତ୍ସବ ତଥା ଫାଲ୍‌ଗୁନ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀରେ ହୋଲି ଯଜ୍ଞର ବିଧାନ ଥିଲେବି ତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଲୋକମାନେ କାଠ, କୁଟା ଜଳାଇ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପରମ୍ପରା ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି । ସେ ସବୁ ଏପରି ଭାବରେ ସମ୍ପାଦନ ହେଉଛି ,ମନେହୁଏ ଯେପରି କିଛି ଦିନ ପରେ ସେସବୁ ପରମ୍ପରା ଲୁଚିଯିବ ।

ଦଶହରା , ଦିପାବଳୀ , ନବରାତ୍ର ଆଦି ପର୍ବରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ରୂପରେ ହବନ କ୍ରିୟା ସମ୍ପନ୍ନ ହେଉଛି । ରାମଚରିତ ମାନସ, ଗୀତାପାଠ, ଭାଗବତ ସପ୍ତାହ ଓ ହରିବଂଶ ଆଦି ଶୁଭ କର୍ମରେ ହବନ କ୍ରିୟା ଅବଶ୍ୟ କରା ଯାଇଥାଏ । ସକଳ ପ୍ରକାର ସାଧନାରେ ବି ହବନକ୍ରିୟା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ଯେତେ ବି ମନ୍ତ୍ରପାଠ, ପୁରୁଷରଣ, ଜପ ଓ ସାଧନ କରାଯାଏ, ତାହା ବେଦୋକ୍ତ ହେଉ ବା ତାନ୍ତ୍ରିକ ହେଉ , ଶେଷରେ କିଛି ନା କିଛି ମାତ୍ରାରେ ହବନ ହୋଇଥାଏ । ସେହିପରି ଗାୟତ୍ରୀ ଉପାସନା, ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା ପୁରୁଷରଣରେ ଜପର ଦଶମାଂଶ ହବନ କରିବାର ବିଧାନ ଅଛି । ଗାୟତ୍ରୀଙ୍କୁ ମାତା ଓ ଯଜ୍ଞକୁ ପିତା ବୋଲି ମାନି ନିଆଯାଇଛି ଓ ଏ ଦୁହିଙ୍କ ମିଳନରେ ମନୁଷ୍ୟର ଯେଉଁ ଜନ୍ମ ହୁଏ ତାକୁ **ଦ୍ଵୀଜତ୍ଵ** କହନ୍ତି । ଦ୍ଵୀଜର ଅର୍ଥ ଦ୍ଵିତୀୟ ଜନ୍ମ । ଜନ୍ମଦାତା ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ଯେପରି ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ସେବା ପୂଜା କରାଯାଏ ସେପରି ଗାୟତ୍ରୀ ମାତା ଓ ଯଜ୍ଞ ପିତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେବାପୂଜା କରିବା ଦ୍ଵୀଜର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥ ମାନଙ୍କରେ ହବନ କ୍ରିୟାକୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦିଆ ଯାଇଛି । କାରଣ ଯଜ୍ଞ ଏପରି ଏକ ବିଜ୍ଞାନମୟ ବିଧାନ , ଯାହା ମନୁଷ୍ୟର ଭୌତିକ ତଥା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସର୍ବାଙ୍ଗିନ କଲ୍ୟାଣକାରକ ହୋଇଥାଏ । ମାନି ନିଆ ଯାଇଛି ଯେ ମଙ୍ଗଳମୟ ବିଷ୍ଣୁ ହିଁ ଯଜ୍ଞପୁରୁଷ । ସେଥିପାଇଁ ଶାସ୍ତ୍ର କହେ

ଯୋ ଯଜ୍ଞେଃ ଯଜ୍ଞପରମୈରିଜ୍ୟତେ ଯଜ୍ଞ ସଂଜିତଃ

ତଂ ଯଜ୍ଞପୁରୁଷଂ ବିଷ୍ଣୁଂ ନମାମି ପ୍ରଭୁମୀଶ୍ୱରମ୍ ।

ଯେ ଯଜ୍ଞଦ୍ୱାରା ପୂଜା ହୁଅନ୍ତି, ସେ ଯଜ୍ଞମୟ ଅଟନ୍ତି, ଯଜ୍ଞରୂପ ଅଟନ୍ତି
ସେହି ଯଜ୍ଞପୁରୁଷ ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଛି ।

ଯେଉଁ ଯଜ୍ଞ ମନୁଷ୍ୟର ଅଶେଷ କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥାଏ ଓ ସ୍ୱର୍ଗ ତଥା ମୁକ୍ତି
ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ସେହି ଯଜ୍ଞ ନ କରିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞବେଦରେ ନିନ୍ଦା କରାଯାଇଛି

କସ୍ତା ବିମୁଞ୍ଚତି ସ ଡା ବିମୁଞ୍ଚତି କସ୍ତୈ ଡା ବିମୁଞ୍ଚତି

ତସ୍ତୈ ଡା ବିମୁଞ୍ଚତି । ପୋଷାୟ ରକ୍ଷସାଂ ଭାଗୋସି ॥ ଯଜୁ ୨. ୨୩

ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଆଶା କରୁଥିବା କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଯଜ୍ଞ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ଭବିତ
ନୁହେଁ । ଯେ ଯଜ୍ଞ ପରିତ୍ୟାଗ କରେ ତାକୁ ଯଜ୍ଞପୁରୁଷ ପରମାତ୍ମା ମଧ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ
କରନ୍ତି । ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଯଜ୍ଞରେ ଆହୁତି ଦିଆ ଯାଏ ଏବଂ ଯେ ଯଜ୍ଞରେ
ଆହୁତି ନ ଦିଏ ସେ ରାକ୍ଷସ ସହିତ ସମାନ ।

ଯଜ୍ଞ ମନୁଷ୍ୟର କି କି କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରିଥାଏ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ
ଯାଇ ପୂଜ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ମହାପୁରାଣରୁ ଯଜ୍ଞର ଅଶେଷ ପ୍ରଶଂସା ଉଦ୍ଧାର
କରିଛନ୍ତି ---

ପୁତ୍ରାର୍ଥା ଲଭତେ ପୁତ୍ରାନ୍ ଧନାର୍ଥା ଲଭତେ ଧନମ୍

ଭାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥା ଶୋଭନଂ ଭାର୍ଯ୍ୟା କୁମାରୀ ତ ଶୁଭଂ ପତିଂ

ଭ୍ରଷରାଜ୍ୟସ୍ତଥା ରାଜ୍ୟ ଶ୍ରୀକାମଃ ଶ୍ରୀୟମାପୁୟାତ୍

ନିଷାମଃ କୁରୁତେ ଯସ୍ତୁ ସ ପଞ୍ଚ ବ୍ରହ୍ମ ଗଚ୍ଛତି ॥

ମହ୍ୟପୁରାଣ ୯୩-୧୧୭

ସକାମ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପୁତ୍ରାର୍ଥକୁ ପୁତ୍ରଲାଭ , ଧନାର୍ଥକୁ ଧନ ଲାଭ , ବିବାହାର୍ଥକୁ ସୁନ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ , କୁମାରୀକୁ ଉତ୍ତମ ଓ ସୁନ୍ଦର ପତି ,ରାଜ୍ୟ ହରାଇଥିବା ରାଜାକୁ ରାଜ୍ୟ ଓ ଶ୍ରୀ କାମନା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ଲାଭ ହୋଇଥାଏ ମାତ୍ର ନିଷାମ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରମାତ୍ମା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଛି , ଯଜ୍ଞ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗ୍ରହପୀତା, ବନ୍ଧୁନାଶ, ଧନକ୍ଷୟ, ପାପ, ରୋଗ, ବନ୍ଧନ ଆଦିର ପୀଡ଼ା କେବେ ବି ହୋଇ ନଥାଏ । ଯଜ୍ଞର ଫଳ ଅସୀମ, ଅନନ୍ତ ତାହା କେବଳ ନିଷାବାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନୁଭବ କରିପାରେ । ଯଜ୍ଞ ସମାନ କୌଣସି ଦାନ ନାହିଁ , କୌଣସି ବିଧି ବିଧାନ ନାହିଁ ଓ ସର୍ବ ଧର୍ମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯଜ୍ଞଦ୍ୱାରା ହିଁ ସାଧିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଯଜ୍ଞରେ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ବଳ ମିଳେ, ଯଜ୍ଞଦ୍ୱାରା ବର୍ଷା ହୁଏ, ବିଶ୍ୱ ଶସ୍ୟ ଶ୍ୟାମଳା ହୁଏ ଓ ଜୀବଗଣ ପୁଷ୍ଟିଲାଭ କରିଥାନ୍ତି । ଯଜ୍ଞର ମହତ୍ୱ ବୁଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଯାଇ ଭଗବାନ ଗୀତାରେ ଅର୍ଜୁନକୁ କହିଛନ୍ତି –

ଯଜ୍ଞସହ ପ୍ରଜା ସୃଷ୍ଟି କରି, ପୂର୍ବେ କହିଥିଲେ ପ୍ରଜାପତି

ସମସ୍ତଙ୍କ ବୃଦ୍ଧି ହେଉ , ତୁମର ବି, ହେଉ ଅଭିଷ୍ଟ ପ୍ରଦତି । ୩-୧୦

ଦେବତା ଭାବନା କର ସେହି ଦେବ କରିବେ ତୁମ ଭାବନା

ପରସ୍ପର ଭାବନାରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଙ୍ଗଳ କାମନା । ୩-୧୧

(ଯଜନ ପଥେ)

ବ୍ରହ୍ମା ଜୀବଗଣ ସହ ଯଜ୍ଞ ସୃଷ୍ଟି କରି କହିଥିଲେ ଏହି ଯଜ୍ଞଦ୍ୱାରା ତୁମର ତଥା ସମସ୍ତଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ହେବ ,ସକଳ କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣହେବ । ଯଜ୍ଞଦ୍ୱାରା ତୁମେ ଦେବତା ମାନଙ୍କର ପୁଷ୍ଟି ସାଧନ କଲେ ସେହି ଦେବତାମାନେ ତୁମର ମଧ୍ୟ କଲ୍ୟାଣ କରିବେ । ଏହିପରି ଜୀବଗଣ ଓ ଦେବତାମାନେ ନିଜର ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରର କଲ୍ୟାଣ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇପାରିବ ।

ବିଭିନ୍ନ ଶାସ୍ତ୍ରର ପୃଷ୍ଠା ଓଲଟାଉ ଥିଲେ ,ଯଜ୍ଞର ଭୂୟସି ମହତ୍ୱ ଓ ପ୍ରଶଂସା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ତଥା ଭୌତିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଯଜ୍ଞ କରା ଯାଉଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ଦେବତାମାନେ , ଅସୁରମାନେ, ରାଜାମାନେ, ରକ୍ଷିମାନେ ଯଜ୍ଞ କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ଅସୁରମାନେ ସଦା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଯଜ୍ଞ ନାଶ କରୁଥିଲେ କାରଣ ସେମାନେ ଚାହୁଁଥିଲେ ତାଙ୍କ ଶତ୍ରୁର ଉନ୍ନତି ନ ହେଉ ଓ ଶତ୍ରୁ ବଳଶାଳୀ ନ ହେଉ । ପୁନଃ ଅନ୍ୟର କ୍ଷତି ସାଧନ କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଯଜ୍ଞ କରୁଥିଲେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ,ହନୁମାନାବଣ ପୁତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରଜିତର ଯଜ୍ଞ ଭଗ୍ନ ନ କରିଥିଲେ ସେ ଅଜେୟ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା ଓ ଜଗତ କଲ୍ୟାଣର ଅନ୍ତରାୟ ସାଜିଥାନ୍ତା । ରାଜା ଦଶରଥ ପୁତ୍ରେଷ୍ଟି ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ , ସ୍ୱୟଂ ଇନ୍ଦ୍ର ବି ଇନ୍ଦ୍ରାସନ ପାଇଁ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ, ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଜୀବହତ୍ୟା ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତିପାଇଁ ଭଗବାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରାଜସୂୟ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ , ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ । ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ସ୍ୱରୂପ, ଅନିଷ୍ଟ ଓ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟର ଶାନ୍ତି ନିମିତ୍ତ, ରୋଗ ନିବାରଣ ପାଇଁ ଅଥବା ସୌଭାଗ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ , ଦେବତାଙ୍କ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ପାଇଁ ଦେଶରେ ଅନାବୃଷ୍ଟି ନିବାରଣ ପାଇଁ ଓ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରୁ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ତଣ୍ଡୁର ନିବାରଣ ପାଇଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଯଜ୍ଞ କରାଯାଇଥାଏ ।

ଯଜ୍ଞରେ ସାଧାରଣତଃ ଘୃତ, ସମିଧ, ହୋମକାଷ୍ଠ ଓ ଶାକଲ୍ୟରୂପେ ବିଭିନ୍ନ ହବ୍ୟ ବସ୍ତୁର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ଇତ୍ୟାଦି ସାମଗ୍ରୀ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରୟୋଗ ଅନୁସାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହବ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । କାରଣ ଯଜ୍ଞରେ ଯେଉଁସବୁ ବୃକ୍ଷର ସମିଧ ଆହୁତି ଦିଆଯାଏ ସେ ସବୁ ସମିଧର ବିଶେଷ ଗୁଣ ରହିଛି । ତେଣୁ କେଉଁ ପ୍ରୟୋଗପାଇଁ କି ପ୍ରକାର ଗୁଣର ସମିଧ ତଥା ହବ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଆହୁତି ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ମଧ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ସିଦ୍ଧି । ସେହି ସମସ୍ତ ହବ୍ୟ ବସ୍ତୁର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଏକ ବିଶେଷ ଗୁଣର ସମାହାର ହୋଇଥାଏ ଓ ତାହାର ଜ୍ୱଳନରେ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ଏକ ବଶେଷ ପ୍ରବାହ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଏବଂ ତା ସହିତ ବେଦମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ମଧ୍ୟ ସେହି ବାୟୁ ପ୍ରବାହର ବିଶିଷ୍ଟତା ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧି କରିଦିଏ । ତା ବ୍ୟତୀତ ପାର୍ଶ୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େ । ତେଣୁ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ହବ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଓ ସମିଧ ହୋମରେ ଭସ୍ମିଭୂତ ହୁଅନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ଗୁଣ ଓ ବେଦମନ୍ତ୍ରର ଶକ୍ତି ସହିତ ମିଶି ଯେଉଁ ସଦ୍ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ତାହା ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ମାଧ୍ୟମ ଦେଇ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷରେ ବ୍ୟାପିଯାଇ ସମଗ୍ର ସଂସାରର ତଥା ଜୀବଜଗତର କଲ୍ୟାଣକାରୀ ହୋଇଥାଏ । ଯଜ୍ଞ ହେଉଛି ସଂସାରର ସେବା ତଥା ସୁଖ ଶାନ୍ତି ବୃଦ୍ଧି କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ମାଧ୍ୟମ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ, ଯାଜ୍ଞିକ, ଯେ ଆହୁତି ଦିଏ, ତାର ଆତ୍ମ ଶୁଦ୍ଧି ହୁଏ, ପାପ ତାପ ନାଶ ହୁଏ , ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଓ ସଦ୍ଗତି ଲାଭ ହୁଏ । ନିର୍ମଳ ହୃଦୟ ସହିତ ଓ ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ଭାବରେ ଯଜ୍ଞ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଲୋକ-ପରଲୋକରେ ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଲାଭ କରେ । ତାର ପୂଣ୍ୟଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଥିଲେ ସେ ସ୍ୱର୍ଗ ଲାଭ କରେ ଅଥବା ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରେ । ଅନ୍ୟଥା ପୂଣ୍ୟଭାଗ କମି କାରଣରୁ ଯଦି ପୁନର୍ଜନ୍ମ ହୁଏ ତେବେ ସେ ସୁଖି ଓ ଶ୍ରୀ ସମ୍ପନ୍ନ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ନିଏ , ଫଳରେ ସେ ତାର ସାଧନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରେ ଓ ନିଜ ଲକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ତାକୁ ସୁଯୋଗ ମିଳେ । ସୁକ୍ଷ୍ମ ପ୍ରକୃତି ଅନ୍ତରାଳରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଦିବ୍ୟଶକ୍ତି ,

(ଯଜନ ପଥେ)

ଯାହାଙ୍କୁ ଦେବତା କହନ୍ତି , ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା, ସେମାନଙ୍କୁ ଜୀବଜଗତ ପ୍ରତି ଅନୁକୂଳ କରାଇବା, ନିଜର ଅନୁକୂଳ ଦିଗରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଯଜ୍ଞ ଦ୍ଵାରା ହିଁ ସହଜରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ।

ସଂସାରରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ଶକ୍ତି ନାଶ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ କେବଳ ରୂପାନ୍ତର ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେହି ହିସାବରେ ଯଜ୍ଞରେ ଯେଉଁ ସବୁ ବସ୍ତୁ ଦଗ୍ଧିଭୂତ ହୁଏ, ଯେଉଁ ସବୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ଶ୍ରମଦାନ କରିଥାନ୍ତି , ତାହା କେବେହେଲେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ସେ ଗୁଡ଼ିକର ରୂପାନ୍ତର ଘଟି , ସଂସାରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସୁଖ ତରଙ୍ଗ ପ୍ରବାହିତହୋଇ ଜୀବଜଗତକୁ ଅଶେଷପ୍ରକାର ଲାଭ ପହଞ୍ଚାଇ ଥାଏ । ଯଜ୍ଞ, ଏକତା, ଦାନ ଓ ଉପାସନାର ଏକ ସମାହାର । ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବେଦମନ୍ତ୍ରର ବିଧି ଅନୁସାରେ ଉଚ୍ଚାରଣ, ବିଧିରେ ନିର୍ମିତ କୁଣ୍ଡ, ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ସମିଧ ଓ ହବ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ବିଧାନପୂର୍ବକ ଆହୁତି ଦାନ ହୋଇଥିବା ଯଜ୍ଞର ଦିବ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ଅତିରେ ଆକାଶରେ ତଥା ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ବ୍ୟାପିଯାଏ । ତାର ପ୍ରଭାବରୁ ଜୀବ ଜଗତରେ ତଥା ଲୋକଙ୍କ ଅନ୍ତଃକରଣରେ ପ୍ରେମଭାବ, ଉଦାରତା, ଏକତା , ସଦ୍ଭାବ, ସଂଯମ, ସଦାଚାର, ଆସ୍ତିକତା ଆଦି ପ୍ରବାହିତ ହେବାକୁ ଲାଗେ । ରାଜା ,ବିଭଶାଳୀ, ରକ୍ଷି ଯୁନି ମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଯଜ୍ଞ କରିଥାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ଵାରା ଅଦୃଶ୍ୟ ଆକାଶରେ ଦୂର ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସୁଖ ତରଙ୍ଗ ବ୍ୟାପିଯାଇ, ଦୂର ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ନିର୍ମଳ ଓ କଲ୍ୟାଣକାରୀ ହୋଇଯାଏ । ଫଳରେ ବିଶ୍ଵ ବ୍ୟାପି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବାଧା ବିଘ୍ନ ନିବାରିତ ହୋଇଯାଏ । ଏ ପ୍ରକାର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସୁଖ ତରଙ୍ଗ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମଲାଭ କରେ ସେ ସଦ୍ଗୁଣୀ, ସ୍ଵସ୍ଥ ଓ ଉତ୍ତମ ବିଚାର ଧାରାର ହୋଇଥାଏ । ସନ୍ତାନଲାଭ ପାଇଁ ପୁତ୍ରେଷ୍ଟି ଯଜ୍ଞ ସଦୃଶ ସଦ୍ଗୁଣୀ, ସ୍ଵସ୍ଥ ଓ ପ୍ରତିଭାବାନ ସନ୍ତାନ ଲାଭ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଯଜ୍ଞ କରାଇବାର ବିଧାନ ଅଛି । ସନ୍ତାନର ଦଶ ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟରୁ ଗର୍ଭାଧାନ,ସାମନ୍ତନୟନ,ପୁଂସବନ,ଜାତକର୍ମ,ନାମକରଣ,

ବେଦମାତା ଗାୟତ୍ରୀ

(ଯଜନ ପଥେ)

ଆଦି ସଂସ୍କାର ଯଜ୍ଞକର୍ମ , ସନ୍ତାନର ଅବୋଧ ଅବସ୍ଥାରେ ହୋଇଥାଏ , ଯାହାର ପ୍ରଭାବରେ ସନ୍ତାନ ବଡ଼ହେଲେ ଏକ ସଦ୍‌ଗୁଣୀ, ସ୍ୱସ୍ଥ ଓ ପ୍ରତିଭାବାନ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇ ପାରିବ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ପୁରୁଷ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି । ମାତ୍ର ଅଧୁନାନ୍ତନ ସମାଜର ତଥା ବ୍ୟକ୍ତିର ଯଜ୍ଞର ମହତ୍ତ୍ୱ , ସଂସ୍କାରର ପ୍ରଭାବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧ୍ୟୋଗମନ ଭାବ ଆସିଲାଣି ଓ ସଂସ୍କାର ଓ ଯଜ୍ଞକୁ ସେମାନେ ହେୟଜ୍ଞାନ କରି , ଏସବୁ ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଭାବିନେଲେଣି । ଫଳରେ ଦୁର୍ଗୁଣ ଗ୍ରସ୍ତ , ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ , କୁସଂସ୍କାରୀ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିରେ ପରିବାର ତଥା ସମାଜ ଦିନକୁ ଦିନ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଛି ।

ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ଭଗବାନଙ୍କ ମୁଖ ବୋଲି ମନେ କରାଯାଏ । ଅଗ୍ନିଙ୍କ ମୁଖରେ ଯେଉଁ ଆହୁତି ଦିଆଯାଏ ତାହାକୁ ବ୍ରହ୍ମଭୋଜ କୁହାଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଭୋଜନ କରାଇବା ସଦୃଶ । ଯେଉଁ ପରମାତ୍ମା ଆମ ମାନଙ୍କୁ ଜୀବନ ଧାରଣର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସାମଗ୍ରୀ ଯୋଗାଇଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଭୋଜନ ପ୍ରଦାନ କରିବା ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଧର୍ମର ମହତ୍ତ୍ୱ ସୁଚାଇବାକୁ ଯାଇ ଭଗବାନ ଗୀତାରେ କହିଛନ୍ତି ---

ଇଷ୍ଟ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତ ଦେବତା ଯଜ୍ଞ ତୃପିତ

ସେ ଦାନ ତାଙ୍କୁ ନ ଦେଇ ଯେ ଭୁଞ୍ଜିଇ ସେ ଜଣେ ଚୋର ନିର୍ଣ୍ଣିତ । ୩-୧୨

ଯାହାର ଏ ପ୍ରକାର ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବା ପାଇଁ ସମ୍ବଳ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟର ଅଭାବ ରହିଛି ସେ କେବେ କେବେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଯଜ୍ଞ କରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରି ପାରିବେ, ଅଥବା ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରୁଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ମାନସିକ, ଶାରୀରିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ସହଯୋଗ ଦେଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ ମଧ୍ୟ କରି ପାରିବେ, ଅଥବା କେହି

(ଯଜନ ପଥେ)

ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରୁଥିବ ସେଥିରେ ନିଜର କିଛି ଆହୁତି ଦାନ କରି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ ମଧ୍ୟ କରି ପାରିବେ, ଅଥବା କେତେଜଣ ମିଶି ପରସ୍ପର ସହଯୋଗ ଭିତ୍ତିରେ ସାମୁହିକ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରି ପାରିବେ । ଏଥିରେ ଯେତେ ଧନ, ସାମଗ୍ରୀ ଓ ଶ୍ରମ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥାଏ ତାହା ସହଯୋଗ ଭିତ୍ତିରେ ହେବ ଓ ସେଥିପାଇଁ କେବେ ବି କୁଣ୍ଠିତ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ଓ ମନେ କରିବା ଉଚିତ ଯେ ବ୍ୟୟିତ ହେଉଥିବା ଧନରାଶି କେବେ ନିଷ୍ଫଳ ଯିବନାହିଁ । ବେଦରେ ଯଜ୍ଞକୁ ‘କାମଧ୍ୟୁକ୍ ’ କୁହାଯାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସକଳ ପ୍ରକାର କାମନା ପୂରଣ ହୋଇଥାଏ, ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ଅଭାବ ଓ ବାଧା ଦୂର ହୋଇଥାଏ ।

ଆଗକାଳରେ ଗୃହରେ ନିତ୍ୟ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର ବିଧାନ ଥିଲା । ଏହା ଅତି ସହଜ, ସରଳ ଓ ସାମିତ ବ୍ୟୟ ସାପେକ୍ଷ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଗୃହର ଶାନ୍ତି, ପରସ୍ପର ଆଦିପ୍ତିତା, ସ୍ୱସ୍ଥତା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାବ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇପାରୁଥିଲା ଓ ପରିବାରର ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟ ପରସ୍ପର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମନ୍ୱୟ ଭାବ ରଖୁଥିଲେ । ଏହି ନିତ୍ୟବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଆଗକୁ ବଢାଇବା ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ନିତ୍ୟ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର ନ କରି ପାରିଲେ , ସପ୍ତାହରେ ଏକବାର ରବିବାରକୁ ଅଥବା ଅମାବାସ୍ୟା ବା ପୂର୍ଣ୍ଣମିରେ ବା ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତିରେ ହବନ କରା ଯାଇପାରେ ଅଥବା ମାସକୁ ଥରେ ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତିରେ ହବନ କରିବା ଉଚିତ । ସେଥିପାଇଁ ଗାୟତ୍ରୀ ହବନର ମଧ୍ୟ ବିଧାନ ଅଛି । ବିଧି ବିଧାନର ସରଳତା କାରଣରୁ , ବିନା ପୁରୋହିତ ବରଣରେ, ଏ ହବନ ଯେ କୌଣସି ଦ୍ୱୀଜ ସହଜରେ କରି ପାରିବ । ଯଦି ଉପଯୁକ୍ତ ବିଧାନ ଅନୁକରଣ ନ ହୋଇପାରେ ତେବେ କେବଳ ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର ଗାୟନ ପରେ ସ୍ୱାହା ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଆହୁତି ଦିଆ ଯାଇପାରେ । କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରକାର ଏହି ହବନ କ୍ରିୟା କରିବାକୁ ଯତ୍ନବାନ ରହିପାରିଲେ, ତାହା ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରତି ଏକ ବଡ଼ ସେବା ହେବ ।

(ଯଜନ ପଥେ)

ହବନ କ୍ରିୟା ଏକ ଉତ୍ତମ ବିଦ୍ୟା ଯାହାଦ୍ୱାରା ହୋମରେ ପଞ୍ଚତତ୍ତ୍ୱର ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ହୋଇ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ଜାତ ହୁଏ , ସେହି ଶକ୍ତି, ଦ୍ୱୀ ମୂର୍ଧା, ଦ୍ୱୀ ନାସିକା, ସପ୍ତହସ୍ତ, ଦ୍ୱୀ ମୁଖ, ସପ୍ତଜିହ୍ୱା, ଉତ୍ତରମୁଖ କୋଟି ଦ୍ୱାଦଶ ମୂର୍ଧା, ଦ୍ୱୀ ପଞ୍ଚାଶକଳା ଯୁକ୍ତ ଆଦି ବିଶେଷଣରେ ଭୂଷିତ ହୋଇଥିବାର କୁହାଯାଏ । ଯଜ୍ଞରେ ବରଣ ହୋଇଥିବା ପୁରୋଧାମାନେ ସାଧାରଣତଃ ହୋମ ଅଗ୍ନିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବେଦ ମନ୍ତ୍ର ତାଙ୍କ ଧ୍ୟାନମନ୍ତ୍ର ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥାନ୍ତି ।

ସିତପଦ୍ମାସନଂ ଶାନ୍ତଂ ମେଷାରୂଢ଼ଂ ସୁରୋଭମ୍
ଚତୁଃଶ୍ରୋତ୍ରଂ ଦ୍ୱୀନାସଂ ଚ ସ୍ପର୍ଶଲୋଚନ ବିରାଜିତଂ
ସପ୍ତହସ୍ତଂ ଚତୁଃଶୃଙ୍ଗଂ ସପ୍ତଜିହ୍ୱଂ ଦ୍ୱୀ ଶିର୍ଷିକଂ
ପ୍ରସନ୍ନମନିଷଂ ଧ୍ୟାୟେତ୍ସର୍ବ କାମାର୍ଥ ସିଦ୍ଧିଦଂ ॥

ଏହି ବିଶେଷଣର ରହସ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ କୁହା ଯାଇଛି ଯେ ଯଜ୍ଞାଗ୍ନିର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ଭୌତିକ ରୂପେ ଦ୍ୱୀ ମୂର୍ଧା ବା ଦ୍ୱୀ ଶିର୍ଷ ଯାହାକୁ ସଫଳ କରାଯାଇ ପାରିବ, ନାସିକା ଦୃଢ଼ ରୂପରେ ସ୍ଥୁଳ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ ପ୍ରକୃତି ଯାହା ଉପରେ ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ କରା ଯାଇପାରିବ , ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ହାତରେ ସାତ ପ୍ରକାର ସମ୍ପଦ ଅଛି ଯାହାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ କରା ଯାଇପାରିବ , ଦକ୍ଷାଣମାର୍ଗ ଓ ବାମମାର୍ଗ ନାମରେ ଦ୍ୱୀମୁଖ ଓ ସପ୍ତଲୋକ ସପ୍ତଜିହ୍ୱା ସଦୃଶ ଓ ସପ୍ତଲୋକରେ ଯେଉଁ ବିଶେଷତ୍ୱ ରହିଛି ତାହା ଯଜ୍ଞାଗ୍ନିର ଜିହ୍ୱାରେ ରହିଛି ।

ଉତ୍ତର ଆକାଶର ଧ୍ରୁବ ମଣ୍ଡଳର ତୁଳକତ୍ୱ କେନ୍ଦ୍ର ହେଉଛି ଅଗ୍ନିଙ୍କ ମୁଖ । ଯଜ୍ଞାଗ୍ନିରେ ୫୨ ପ୍ରକାର କଳା ରହିଛି ଯାହା ମଧ୍ୟରୁ ରାବଣ କିଛି ମାତ୍ର କଳା ପ୍ରାପ୍ତ କରି ମହା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ପାରିଥଲା । ଯଦି ଏହି ସମସ୍ତ କଳା ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରାପ୍ତ

(ଯଜନ ପଥେ)

ହେବ ତେବେ ସେ ଅଗ୍ନି ସମ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଯିବ । ଜଗତର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ତାର ଆୟତରେ ରହିବ । ସେହିପରି ଗାୟତ୍ରୀଙ୍କ ପୂଜା ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯଜ୍ଞର ବିଧାନ ରହିଛି । ଗାୟତ୍ରୀ ଉପାସକ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯଜ୍ଞ ପିତା ତୁଲ୍ୟ ପୂଜନୀୟ । ଯଜ୍ଞରୂପି ଭଗବାନଙ୍କ ପୂଜାରେ ଯଜ୍ଞବାନ୍ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

// ଗାୟତ୍ରୀ ଓ ଯଜ୍ଞ //

ଗାୟତ୍ରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଶେଷରେ ବା କୌଣସି ଶୁଭ ଅବସରରେ ଯଜ୍ଞ କରିବାର ବିଧାନ ରହିଛି । ଯେ କୌଣସି ସାଧାରଣ ଉପାସକ ,ବିଶେଷ କର୍ମକାଣ୍ଡ ନ ଜାଣି ଥିଲେ ବି , ସହଜରେ ଏହି ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରି ପାରିବ ।

ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡ ଖୋଦନ କରି ହେଉ ବା ବେଦି ଉପରେ ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡ କରାଯାଇ ପାରିବ । କୌଣସି କାମନା ବା ମନୋରଥ ପୂରଣପାଇଁ କରା ଯାଉଥିବା ଯଜ୍ଞରେ ବେଦି ଉପରେ କୁଣ୍ଡ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ ଓ ନିଷ୍ଠାମ କର୍ମରେ ଆତ୍ମକଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ କରାଯାଉଥିବା ଯଜ୍ଞର ହବନ କୁଣ୍ଡ ଖୋଦନ କରି କରିବା ବିଧେୟ । ଖୋଦିତକୁଣ୍ଡ ବା ବେଦି କୁଣ୍ଡର ଲମ୍ବ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ସାଧକର ନିଜ ହାତରେ ୨୪ ଆଙ୍ଗୁଳ ହେବା ଉଚିତ ଏବଂ ଖୋଦିତ କୁଣ୍ଡର ନିମ୍ନଭାଗର ଲମ୍ବ ପ୍ରସ୍ଥ ୬ ଆଙ୍ଗୁଳ ହେବା ଉଚିତ । ବେଦି ତିଆରି କଲେ ୪ ଆଙ୍ଗୁଳ ଉଚ୍ଚା ଲାଲ ମାଟିରେ ବେଦି କରିବାକୁ ହେବ ଓ ତାର ଲମ୍ବ ପ୍ରସ୍ଥ ୨୪ ଆଙ୍ଗୁଳ କରିବାକୁ ହେବ । ହବନର ଦୁଇଘଣ୍ଟା ପୂର୍ବରୁ ଗୋମୟ ପାଣିରେ ଏପରି ଲିପା ଯିବା ଉଚିତ ଯେପରି ବେଦିରେ କୌଣସି ଉଚ୍ଚା ନିଚା ରହିବ ନାହିଁ ଓ ବେଦି ପରିଷ୍କାର ଓ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହୋଇଥିବ । ବେଦିରେ ଧଳା ରଙ୍ଗ ,ହଳଦୀ ରଙ୍ଗ ଓ ଲାଲ ରଙ୍ଗର ମୁରୁଜ ପକାଇ ବେଦିକୁ ଆହୁରି ସୁନ୍ଦର ଓ

(ଯଜନ ପଥେ)

ଆକର୍ଷଣୀୟ କରାଯାଇ ପାରେ । ବେଦି ସ୍ଥଳରେ ମଣ୍ଡପ, ପୁଷ୍ପ ଓ ପଲ୍ଲବରେ ସଜାଇ , ଯେତେ ସୁନ୍ଦର କରାଯାଇ ପାରେ ସେତେ ଭଲ ।

ବେଦି ବା କୁଣ୍ଡର ଐଶାନ୍ୟ କୋଣରେ କଳସ ସ୍ଥାପନ କରାଯିବ । ମାଟି ଘଡ଼ୀ ହେଉ ବା ଉତ୍ତମ ଧାତୁରେ ନିର୍ମିତ କଳସ ପାତ୍ରରେ ଶୁଦ୍ଧଜଳ ପୂରାଇ, ତା ଉପରେ ଆମ୍ର ପଲ୍ଲବ ଦେବ । କଳସର ନିମ୍ନ ଭାଗରେ ହଳଦୀଗୁଣ୍ଡରେ ସୃଷ୍ଟିକ ଅଙ୍କନ କରି ତା ଉପରେ କଳସ ରଖିବ । କଳସ ଉପରେ ଚାଉଳ ବା ଅଙ୍ଗା ବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବା କୌଣସି ମାଙ୍ଗଳିକ ଦ୍ରବ୍ୟ ରଖିବା ଉଚିତ । କଳସ ପାଖରେ କିମ୍ବା ବେଦି ଉପରେ, ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଚୌକୀରେ ଗାୟତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରତୀମା ଓ ପୂଜା ସାମଗ୍ରୀ ,ଶୋଧିତ ହୋଇଥିବା ପଞ୍ଚାମୃତ ରଖିବାକୁ ହେବ । ବେଦି ବା କୁଣ୍ଡର ତିନି ପାଖରେ ଆସନ ପକାଇ ନିଜର ମିତ୍ର ବା ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ବସାଇବ । ପୂର୍ବ ଦିଗରେ , ଯେଉଁଠି କଳସ ଓ ଗାୟତ୍ରୀ ପ୍ରତୀମା ସ୍ଥାପନ ହୋଇଛି, ତା ପାର୍ଶ୍ବରେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବରଣ କରି ଆସନରେ ବସାଇବ । ଯଜମାନ ପୂର୍ବକୁ ମୁଖ କରି ପଶ୍ଚିମରେ ବସିବେ । ଯଜମାନର ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଭାଇ ବା ମିତ୍ର ବା ବନ୍ଧୁ ଚାମଚ ବା ସୁବ ଧରି ଘୃତପାତ୍ର ସମ୍ଭାଳିବେ ।

ସମିଧ ସାତ ପ୍ରକାରର ହେବ ଓ ସମସ୍ତ ନ ମିଳିଲେ ଯାହା ସମିଧ ମିଳି ପାରିଲା ସେତିକି ସଂଗ୍ରହ କରିବେ । ହବନ କ୍ରିୟାରେ ଯେତେ ଜଣ ଭାଗ ନେଇଥିବେ , ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପାଇଁ ୧୦୦ ଗ୍ରାମ ଘୃତ ଓ ୨୫୦ ଗ୍ରାମ ସମିଧ ହେବା ଉଚିତ । ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି କରା ଯାଇପାରେ । ତ୍ରୀଗୁଣାତ୍ମକ ହବନରେ ତିନିଗୁଣବାଲା ହବନ ସାମଗ୍ରୀ ସଂଗ୍ରହ କରିବେ ଏବଂ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ହବନରେ ଅଧା ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣୀ ସାମଗ୍ରୀ ,ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ରଜୋଗୁଣୀ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ତମୋଗୁଣୀ ସାମଗ୍ରୀ ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ହେବ ।

(ଯଜନ ପଥେ)

ସବ୍ଯଗୁଣୀ ସାମଗ୍ରୀ — ମାଳା ତୁଳସୀ, ଆସନ କୁଶ,ପୁଷ୍ପ ଶ୍ୱେତ, ପାତ୍ର ତମ୍ବା, ସୁତାବସ୍ତ୍ର, ମୁଖ ପୂର୍ବକୁ, ଦୀପ ଗୌଢୂତ, ତିଳକ ଚନ୍ଦନ, ସମିଧ-ପିସ୍ତଳ,ବର,ଗୁଳର, ହବନ ସାମଗ୍ରୀ- ଶ୍ୱେତଚନ୍ଦନ,ଅଗୁର , ଗୁଜୁରାତୀ, ଲବଙ୍ଗ, ଶଙ୍ଖପୁଷ୍ପି , ବ୍ରାହ୍ମି, ଶତାବରୀ, ଖସା, ଅଁଳା, ଇନ୍ଦ୍ରଯବ, ବଂଶଲୋଚନ, ଯାଜତ୍ରୀ, ବଚ,ମୂଳହଠୀ, କମଳ , କେଶର, ନାରିକେଳ, ବାଦାମ, ଯଅ ଓ ମିଶ୍ରୀ ।

ରଜୋଗୁଣୀ ସାମଗ୍ରୀ — ମାଳା ଚନ୍ଦନ, ଆସନ ସୁତା ,ପୁଷ୍ପ ହଳଦୀଆ, ପାତ୍ର କଂସା, ରେସମ ବସ୍ତ୍ର, ମୁଖ ଉତ୍ତରକୁ, ଦୀପ ଘୃତ , ତିଳକ ଲାଲ, ସମିଧ- ଆମ୍ବ, ଶିଶୁ , ହବନ ସାମଗ୍ରୀ - ଅଳେଇଚ, କେଶର,ଛାର, ପୁନର୍ନବା, ଜୀବନ୍ତୀ, କରୁର, ତାଲିସପତ୍ର, ରାସ୍ନା, ନାଗର ମୁଆ, ଉନ୍ନାବ, ତାଳମାଖନ, ମୋଚରସ, ସୌଫ, ଚିତ୍ରକ, ତାଳତାନି, କିଶମିଶ୍ ଚାଉଳ ଓ ଖଣ୍ଡ ।

ତମୋଗୁଣୀ ସାମଗ୍ରୀ — ମାଳା ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ, ଆସନ ଉଲ୍ , ପୁଷ୍ପ ହରିତ ବା ଗାଜଲାଲ, ପାତ୍ର ଲୁହା , ବସ୍ତ୍ର ଉଲ୍ ,ମୁଖ ପଶ୍ଚିମକୁ, ଦୀପ ଛାଗଳଘୃତ, ତିଳକ ଉଷ୍ଣ, ସମିଧ- ବେଲ, କରାଲ, ହବନ ସାମଗ୍ରୀ- ରକ୍ତଚନ୍ଦନ, ଚଗର, ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା, ଜାଇଫଳ, କମଳଗଙ୍ଗା, ନାଗକେଶର, ପିସ୍ତଳ ,କଟୁକୀ, ଚିରେଇତା, ଅପମାର୍ଗ, କଙ୍କଡ଼ାସିଂହୀ,କୁଳଞ୍ଜନ, ମେଥି, କାକଜଂଘା, ଭାରଙ୍ଗୀ, ଅକରକର, ପିଣ୍ଡା, ଅଖରୋଟ,ତିଳ,ବିରି,ଗୁଡ ।

ହବନ ଆରମ୍ଭରେ ଯଜମାନ ପଞ୍ଚକୋଶୀ ବ୍ରହ୍ମସନ୍ଧ୍ୟା କରିବେ । ତା ପରେ ବେଦି ବା କୁଣ୍ଡରେ ସମିଧ ସଜାଇ ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ସହିତ କର୍ପୁର ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳୀତ କରିବେ । ହବନରେ ବସିଥିବା ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ ସ୍ତରରେ ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର ବୋଲିବେ ଓ ମନ୍ତ୍ର ଶେଷରେ ସ୍ୱାହା ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଘୃତ ଓ ହବନ ସାମଗ୍ରୀ ହବନ କରିବେ । ଆହୁତି ଦେବା ପରେ ଚାମଚରେ ରହିଥିବା ଘୃତରୁ ବୁନ୍ଦାଏ ପାଖରେ ଥିବା ଜଳ ପାତ୍ରରେ ପକାଇବା ସମୟରେ **ଇଦଂ**

(ଯଜନ ପଥେ)

ଗାୟତ୍ରେୟ ଇଦଂ ନ ମମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ । ସାମୁହିକ ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ ସୁମଧୁର ସ୍ଵରରେ ହେବା ଉଚିତ । ଅତି କମ୍ ରେ ୧୦୮ ଆହୁତି ହୋମ କରିବା ଉଚିତ । ବରଣ ହୋଇଥିବା ବ୍ରହ୍ମା ହାତରେ ମାଳା ନେଇ ଆହୁତିର ସଂଖ୍ୟା ଗଣନା କରୁଥିବ । ଆହୁତି ସଂଖ୍ୟା ସମାପ୍ତ ହୋଇଗଲା ପରେ , ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଭୋଜନରୁ କିଛି କିଛି ହାତରେ ନେଇ ଅଗ୍ନିରେ ହବନ କରିବେ ଓ ହବନରେ ଭାଗନେଇଥିବା ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି କାମ କରିବେ । ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ନାରିକେଳକୁ କଣା କରି ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି ରୂପରେ ହୋମ ଅଗ୍ନିରେ ଦେଇଦେବେ । ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳୀ ଓ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ହେବ । ଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡକୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିବେ ଓ ଇଦଂ ନ ମମ ପାଣିରେ ଭାସୁଥିବା ଘୃତକୁ ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ନେଇ ଆଖି ପଲକରେ ଲଗାଇବେ ଓ ଅଗ୍ନିର ଭସ୍ମ କପାଳରେ ଲଗାଇବେ । କଳସର ଜଳରୁ ସୁନ୍ଦର୍ଯ୍ୟା ଦେବେ । ପ୍ରସାଦ ସେବନ ଓ ଯଥୋଚିତ ଗାୟତ୍ରୀ ଜୟଘୋଷ , ଗାୟତ୍ରୀ ଭଜନ କାର୍ତ୍ତନ , ଗାୟତ୍ରୀ ସ୍ତୁତି ଓ ଚାଳିଶା ପାଠକରି ଯଜ୍ଞ ସମାପନ କରିବେ ।

॥ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଓ ଯଜ୍ଞ ॥

॥ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ବିଧି ॥

ଯଜମାନ ଯଜ୍ଞରେ ବସିବା ପୂର୍ବରୁ ଓ ଯଜ୍ଞରେ ଭାଗ ନେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯଜ୍ଞସ୍ଥାନକୁ ପୁଷ୍ପ ଅକ୍ଷତ ଦ୍ଵାରା ମାର୍ଜନ କରିବେ ତା ସହିତ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ ।

ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ମନ୍ତ୍ର

ଓଁ ଭଦ୍ରଂ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱିଃ ଶୁଶ୍ରୁୟାମ ଦେବାଃ ଭଦ୍ରଂ ପଶ୍ୟେମାମ୍ନର୍ତ୍ତ୍ୱିତ୍ୱାଃ
ସ୍ଥିରୈରଙ୍ଗୈସ୍ତୁଷ୍ଟୁବାଂ ସସ୍ତନୁଭିଃ ବ୍ୟଶେମ ଦେବହିତଂ ଯଦାୟୁଃ ।

// ପବିତ୍ରିକରଣ //

ବାମ ହାତ ପାପୁଲିରେ ଜଳ ନେଇ ଦକ୍ଷୀଣ ପାପୁଲି ଘୋଡ଼ାଇ
ପବିତ୍ରିକରଣ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ନିଜ ମସ୍ତକରେ ସିଞ୍ଚନ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଓଁ ଅପବିତ୍ର ପବିତ୍ରୋ ବା ସର୍ବାବସ୍ଥାଂ ଗତୋଽପି ବା
ଯଃ ସ୍ମରେତ୍ ପୁଣ୍ୟରୀକାକ୍ଷଂ ସ ବାହ୍ୟାଭ୍ୟନ୍ତର ଶୁଚିଃ ।

// ଆଚମନ //

ବାକ୍ୟ, ମନ, ଓ ଅନ୍ତଃକରଣକୁ ପବିତ୍ର କରିବାକୁ ଆଚମନ ତିନିଥର
କରିବାକୁ ହେବ । ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତିଥର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଆଚମନ କରିବାକୁ
ହେବ ।

ଓଁ ଅମୃତ ପସ୍ତରଣମସି ସ୍ୱାହା
ଅମୃତାପିଧାନାମସି ସ୍ୱାହା
ଓଁ ସତ୍ୟଂ ଯଶଃ ଶ୍ରୀର୍ମନ୍ତି ଶ୍ରୀଃ ଶ୍ରୀୟତାଂ ସ୍ୱାହା ।

// ଶିଖାବନ୍ଧନ ମନ୍ତ୍ର //

ଓଁ ଚିଦ୍ରୂପିଣୀ ମହାମାୟେ ଦିବ୍ୟତେଜଃ ସମନ୍ୱିତେ
ତିଷ୍ଠ ଦେବୀ ଶିଖା ମଧ୍ୟେ ତେଜୋ ବୃଦ୍ଧି କୁରୁଷ୍ଠ ମେ ॥

// ପ୍ରାଣାୟାମ //

ପଦ୍ମାସନ କିମ୍ବା ସୁଖାସନରେ ବସି ମେରୁଦଣ୍ଡ ସିଧାରଖି ପ୍ରାଣାୟାମ କରିବା ଉଚିତ । ଏହିପରି ବସି ବାମ ହସ୍ତର ପାପୁଲିରେ ଦକ୍ଷୀଣ ହସ୍ତର କଣ୍ଠୁଣି ସ୍ଥାପନ କରି ଦକ୍ଷୀଣ ହସ୍ତର ବୃକ୍ଷାଙ୍ଗୁଳିରେ ଦକ୍ଷୀଣ ନାସା ପୁଟକୁ ବନ୍ଦ ରଖି ଶ୍ୱାସ ଗ୍ରହଣ କରିବ । ଏହାକୁ ପୁରକ କହନ୍ତି । ପୁରକ ଶେଷରେ ଦକ୍ଷୀଣ ହସ୍ତର ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳିରେ ବାମ ନାସାପୁଟକୁ ବନ୍ଦ ରଖି ଶ୍ୱାସ ରୋଧ କରିବ । ଏହାକୁ କୁମ୍ଭକ କହନ୍ତି । ତା ପରେ ଦକ୍ଷୀଣ ନାସାପୁଟକୁ ଖୋଲାକରି ଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ରେଚକ କହନ୍ତି ଓ ପରେ ଶ୍ୱାସ ଗ୍ରହଣ ନକରି କିଛି ସମୟ ରୋଧ କଲେ ତାହାକୁ ବାହ୍ୟକୁମ୍ଭକ କହନ୍ତି । ଏହିପରି ଶ୍ୱାସ ଗ୍ରହଣ, ଅନ୍ତରେ ରୋଧ କରିବା , ଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଓ ବାହାରେ ରୋଧ କରିବାକୁ ଏକ ପ୍ରାଣାୟାମ କୁହାଯାଏ ।

ପୁରକ ପ୍ରାଣାୟାମ କରିବା ସମୟରେ ମନେ ମନେ ଚିନ୍ତା କରିବେ ଯେପରି ବିଶ୍ୱର ଅନ୍ତରାଳରୁ ଦୈବୀ ତେଜରାଶି ଓ ଶକ୍ତି ବାୟୁ ସହିତ ଆକର୍ଷିତ ହୋଇ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଛି । ସେହିପରି ଚିନ୍ତା କରିବା ଉଚିତ ଯେପରି ଅନ୍ତଃକୁମ୍ଭକ ସମୟରେ ଉକ୍ତ ତେଜ ଓ ଶକ୍ତି ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ , ନିଜର ଶରୀରର ସକଳ ଭାବରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଉଛି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ନିଜର ମନ, ଅନ୍ତଃକରଣ ଓ ସମସ୍ତ ଅବୟବ ଧିରେ ଧିରେ ତେଜସ୍ୱୀ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ

(ଯଜନ ପଥେ)

ଯାଉଛି । ରେଚକ ସମୟରେ ଭାବିବା ଉଚିତ ଯେପରି ବାହାରି ଯାଉଥିବା ବାୟୁ ସହିତ ଅନ୍ତରର ସକଳ ପାପରାଶୀ, ଦୁଃଖ ଶୋକ ଆଦି ବାହାରକୁ ନିଷ୍କାସିତ ହୋଇ ଯାଉଛି ଓ ବାହ୍ୟକୁଳ୍ପକ ଦ୍ଵାରା ସେହି ସେହି ନିଷ୍କାସିତ ପାପରାଶୀ ପାଇଁ ପୁନଃ ପ୍ରବେଶ ଦ୍ଵାର ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଛି ।

ପ୍ରାଣାୟାମ ସମୟରେ ନିମ୍ନ ମନ୍ତ୍ର ମନେ ମନେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ ଓ ଯଜ୍ଞରେ ଭାଗ ନେଇଥିବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ ।

ପ୍ରାଣାୟାମ ମନ୍ତ୍ର

ଓଁ ଭୂଃ ଓଁ ଭୁବଃ ଓଁ ସ୍ଵଃ ଓଁ ମହଃ ଓଁ ଜନଃ ଓଁ ତପଃ ଓଁ ସତ୍ୟମ୍

ଓଁ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟଂ ଭର୍ଗୋଦେବସ୍ୟ ଧୀମହି ଧିୟୋ ଯୋ ନଃ ପ୍ରଚୋଦୟାତ୍ ।

॥ ନ୍ୟାସ ॥

ଶରୀରର ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗକୁ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ସହିତ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଓ ସେହି ସେହି ଅଙ୍ଗକୁ ପବିତ୍ର କରି , ସେହି ଅଙ୍ଗର ଦୈବୀ ପ୍ରଭାବକୁ ଜାଗ୍ରତ କରାଇବାର କଳ୍ପନାକୁ ନ୍ୟାସ କହନ୍ତି । ଏହାଦ୍ଵାରା ସେହି ସେହି ଅଙ୍ଗର ତନ୍ତ୍ର ସବୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ବିଶେଷଭାବେ କହିବାକୁ ଗଲେ ମୁଖକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନ୍ୟାସ କରିବାର ଅର୍ଥ ଜଣେ ଭାବିବା ଉଚିତ ଯେ ମୁଖରେ ଥିବା ରସନା ଓ ତତ୍ ଉଚ୍ଚାରିତ ବାକ୍ୟ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ରହିବ । ସେହିପରି ଚକ୍ଷୁର ନ୍ୟାସରେ ଜଣେ କେବଳ ଭଲ ଦେଖିବ ଓ ଭଲ ପାଠ କରିବ । ତା ଅର୍ଥ ସେ ଅନ୍ୟର ଦୋଷ ତା ଆଖିରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ କି ଅନ୍ୟର ଦୋଷ ତା ମୁଖରୁ ନିସ୍ସୃତ ହେବ ନାହିଁ । ନ୍ୟାସ ପାଇଁ ବାମ ହାତ ପାପୁଲିରେ ଜଳନେଇ ଦକ୍ଷୀଣ ହସ୍ତର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଳି ସେହି ଜଳରେ ବୁଡ଼ାଇ

(ଯଜନ ପଥେ)

ମନ୍ତ୍ରରେ କଥିତ ଅଙ୍ଗକୁ ପ୍ରଥମେ ଦକ୍ଷୀଣ ଭାଗ ଓ ପରେ ବାମ ଭାଗରେ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ହେବ ।

ନ୍ୟାସ ମନ୍ତ୍ର

ଓଁ ବାଢ଼୍ ମେ ଆସୋଃସ୍ତୁ (ମୁଖେ)

ଓଁ ନସୋର୍ମେ ପ୍ରାଶୋଃସ୍ତୁ (ନାସାପୁଟେ)

ଓଁ ଅଶ୍ଳୋର୍ମେ ଚକ୍ଷୁରସ୍ତୁ (ନତ୍ରେୟୋଃ)

ଓଁ କର୍ଣ୍ଣୟୋର୍ମେ ଶ୍ରୋତ୍ରମସ୍ତୁ (କର୍ଣ୍ଣୟୋଃ)

ଓଁ ବାହୋର୍ମେ ବଳମସ୍ତୁ (ବାହୁ ଦ୍ଵୟ)

ଓଁ ଉର୍ବୋର୍ମେ ଓଜୋଃସ୍ତୁ (ଉର୍ବୋଃ)

ଓଁ ଅରିଷ୍ଟାନି ମେଂଜାନି ତନ୍ମୁସ୍ତନ୍ମା ମେ ସହସନ୍ତୁ (ସର୍ବାଙ୍ଗେ)

// ଭୂମି ପୂଜନ //

ଭୂମି କହିଲେ କେବଳ ଗୋଡ଼ି ମାଟିର ପୃଥିବୀକୁ ବୁଝାଏ ନାହିଁ । ଭୂମି କହିଲେ ଯେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ, ଜଳ, ପୋଷାକ ଓ ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଯାବତୀୟ ସାମଗ୍ରୀ ଯୋଗାଇଥାଏ । ସେ ହିସାବରେ ଏହି ପୃଥିବୀ ଆତ୍ମର ନମସ୍ୟ ଓ ସମ୍ମାନନୀୟ । ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ପୃଥିବୀରେ ସ୍ପର୍ଶ ତିଆରି କରିବାକୁ ଯତ୍ନ କରିବା ଉଚିତ । ଏହାକୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା ରୂପେ ଗଢ଼ି ତୋଳିବାକୁ ଭୂମିର ପୂଜା କରିବା ଉଚିତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ ଭୂମିର ସେବକ ହିସାବରେ ଜୀବନସାରା ନିଜକୁ ସମର୍ପିତ କରିବା ଉଚିତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଭୂମିଠାରୁ ଯାହା ସବୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ରଖିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେ ରଖି ପରିଶୋଧ

(ଯଜନ ପଥେ)

କରିବା ପାଇଁ ଭୂମିର ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ସେବା କରିବା ଉଚିତ । ତା ଅର୍ଥ ସଂସାରର ତଥା ସଂସାରର ସକଳ ଜୀବ ପାଇଁ ନିସ୍ୱାର୍ଥପର କର୍ମ କରିବା ଉଚିତ ।

ବାମ ହସ୍ତରେ ପୁଷ୍ପ ଅକ୍ଷତ ଜଳ ନେଇ ଦକ୍ଷୀଣ ହସ୍ତରେ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ ସମୟରେ ଭୂମିରେ ବା କୌଣସି ପାତ୍ରରେ ଧିରେ ଧିରେ ନିକ୍ଷେପ କରିବେ ଓ ଭୂମିକୁ ସବିନୟ ନମସ୍କାର କରିବେ ।

ମନ୍ତ୍ର

ପୃଥ୍ୱୀ ଭୂମା ଧୃତା ଲୋକା ଦେବୀ ଡ଼଼ ବିଷ୍ଣୁନା ଧୃତା
ଡ଼଼଼ ଚ ଧାରୟ ମାଂ ଦେବୀ ପବିତ୍ର କୁରୁ ତାସନମ୍ ॥

// ବରଣ //

ଯେଉଁମାନେ ହବନ କ୍ରିୟାରେ ଭାଗନେବେ , ଯଜମାନ ସେମାନଙ୍କୁ ହବନାର୍ଥେ ବରଣ କରିଥାନ୍ତି । ରକ୍ଷାସୂତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଦକ୍ଷୀଣ ମଣିବନ୍ଧରେ ବାନ୍ଧିବାକୁ ହେବ । ଶାସ୍ତ୍ରକାର ମାନେ କହିଛନ୍ତି ପୁରୁଷର ଦକ୍ଷୀଣ କର ମଣିବନ୍ଧରେ ଓ ମହିଳାମାନେ ସର୍ବଦା ବାମାଙ୍ଗୀ ହୋଇଥିବା କାରଣରୁ ସେମାନଙ୍କ ବାମ ହସ୍ତ ମଣିବନ୍ଧରେ ଏହି ରକ୍ଷା ସୂତ୍ର ବନ୍ଧା ହେବା ଉଚିତ । ରକ୍ଷାସୂତ୍ର ବନ୍ଧା ହେବାର ଅର୍ଥ ପୁରୁଷମାନେ ବାହ୍ୟଜଗତର ସକଳ କର୍ମ ତାର ନିଜ ହସ୍ତରେ କରୁ ଏବଂ ମହିଳାମାନେ , କଠିନତର ଓ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୃହକର୍ମ ସୁଚାରୁ ରୂପେ ସମାପନ କରି ପାରନ୍ତି ।

(ଯଜନ ପଥେ)

ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ବରଣ -- ହବନ କ୍ରିୟାର ସମସ୍ତ କର୍ମ , ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଚାରୁରୂପେ ସଞ୍ଚାଳନ କରିପାରୁଥିବା ଜଣେ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ବରଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ବରଣ ମନ୍ତ୍ର

ବ୍ରତେନ ଦୀକ୍ଷାମାପ୍ନୋତି ଦୀକ୍ଷୟାପ୍ନୋତି ଦକ୍ଷୀଣାମ୍
ଦକ୍ଷୀଣୟା ଶ୍ରଦ୍ଧାମାପ୍ନୋତି ଶ୍ରଦ୍ଧୟା ସତ୍ୟମାପ୍ୟତେ ॥

ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ତିଳକ ମନ୍ତ୍ର

ଗନ୍ଧଦ୍ୱାରା ଦୂରାଧର୍ଷା ନିତ୍ୟପୃଷ୍ଠୋ କରୀଷିଣୀମ୍
ଜଶ୍ୱରୀ ସର୍ବଭୂତାନାଂ ଦ୍ୱାମିହୋପ ହୃଦେ ଶ୍ରିୟମ୍ ॥

ଏହି ମନ୍ତ୍ରରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ତିଳକ ଦେବା ସହିତ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତିଳକ ଲଗାଇବେ । ତିଳକର ସ୍ଥାନ କପାଳ, ଦୁଇବାହୁ, ଓ ଉରୁ ଓ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ହାତରେ ମଧ୍ୟ ଯଜମାନ ରକ୍ଷାସୂତ୍ର ବନ୍ଧନ କରିବେ ।

ଯଜମାନ ବରଣ —

ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ଯଜମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବରଣ କରାଯିବ । ତା ଅର୍ଥ ଯଜମାନ ହବନ କ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଚାରୁରୂପେ କରିବାରେ ଦୃଢ଼ମନ ହୋଇ ରହିବେ । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଯଜମାନଙ୍କୁ ବରଣ କରିବେ ଓ ଏହି ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ ।

(ଯଜନ ପଥେ)

ଯଜମାନ ବରଣ ମନ୍ତ୍ର

ଯଦାବଧ୍ନନ୍ ଦାକ୍ଷୟଣା ହିରଣ୍ୟମ୍ ସତାନିକାୟ ସୁମନସ୍ୟମାଣାଃ
ତନ୍ମୁ ଆବଧ୍ନାମି ଶତଶାରଦାୟାୟୁଷ୍ମାନ୍ ଯରଦକ୍ଷିର୍ଯଥାସନ୍ ॥

ଯଜମାନ ଚନ୍ଦନ ଧାରଣ —

କପାଳରେ ଚନ୍ଦନ ଧାରଣ କରିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦନ ଯେପରି ଶିତଳ
ବ୍ୟକ୍ତିର ମସ୍ତିଷ୍କ ସର୍ବଦା ଶିତଳ ରହୁ । ମସ୍ତିଷ୍କ ଶିତଳ ରହିଲେ , ମନୁଷ୍ୟ
କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ ତ ହେବନାହିଁ, ତା ସହିତ ମନ୍ଦ ଚିନ୍ତାଧାରା , ଯେ ମସ୍ତିଷ୍କ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ
କରିଦିଏ , ତାହା ମନୁଷ୍ୟ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେହି ହେତୁ
ଚନ୍ଦନ ସହିତ କର୍ପୁର ମିଶାଇ ଧାରଣ କରିବାର ବିଧାନ ଅଛି ।

ମନ୍ତ୍ର

ଚନ୍ଦନଂ ସ୍ୟାତ୍ ମହତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ପବିତ୍ରଂ ପାପ ନାସନମ୍
ଆପଦୋ ହରତେ ନିତ୍ୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀସ୍ତ୍ରିଷ୍ଠତି ସର୍ବଦା ॥

॥ ସଂକ୍ଷେପ ॥

ସଂକ୍ଷେପର ଅର୍ଥ , କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ମ ସୁଚାରୁରୂପେ ସମାପନ କରିବା
ପାଇଁ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିବା । କୌଣସି କର୍ମ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରି ଆରମ୍ଭ କଲେ ,
ସେହି କର୍ମ ସୁଚାରୁରୂପେ ସମାପନ କରିବାକୁ ମନରେ ଆଗ୍ରହ, ଉତ୍ସାହ , ଉଦ୍ଦିପନା

(ଯଜନ ପଥେ)

ଓ ସମର୍ପଣ ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଯାଏ , ଫଳରେ ଯେତେ ବାଧାବିଘ୍ନ ଆସିଲେ ବି ସାଧକ କେବେ ବି ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଯଜମାନ ପୁଷ୍ପ ଅକ୍ଷତ ଜଳ ଦକ୍ଷୀଣ ହସ୍ତରେ ନେବ ଓ ବାମହସ୍ତ ଦକ୍ଷୀଣ ହସ୍ତର ନିମ୍ନରେ ରଖି ସଂକଳ୍ପ କରିବେ ।

ଗାୟତ୍ରୀ ପରିବାର ସଂକଳ୍ପ ମନ୍ତ୍ର

ଓଁ ବିଷ୍ଣୁଃ ବିଷ୍ଣୁଃ ବିଷ୍ଣୁଃ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତୋ ମହାପୁରୁଷସ୍ୟ ବିଷ୍ଣୋରାଜ୍ଞୟ
ପ୍ରବର୍ତ୍ତମାନସ୍ୟ ଅଦ୍ୟ ଶ୍ରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଦ୍ଵିତୀୟ ପରାର୍ଚ୍ଚେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ଵେତବରାହକଳ୍ପେ
ବୈବସ୍ଵତମନ୍ୱନ୍ତରେ ଅଷ୍ଟବିଂଶତିତମେ କଳ୍ପେ କଳିଯୁଗ ପ୍ରଥମ ଚରଣେ ଭୂଲୋକ
ଜମ୍ବୁଦ୍ଵିପାନ୍ତର୍ଗତେ ଭାରତଖଣ୍ଡେ ଅସ୍ଥିନ୍ ବର୍ତ୍ତମାନେ ସମ୍ବତ୍ସରେ
..... ମାସେ ପକ୍ଷେତିଥିଃ ବାସରେ
..... ଗୋତ୍ରୋତ୍ପନ୍ନଃ ନାମାହ୍ ବିଶ୍ଵସୁଖଶାନ୍ତି
କରଣାର୍ଥଂ ସମସ୍ତପ୍ରାଣିନାଂ ସୁଖ ସମୃଦ୍ଧ୍ୟର୍ଥଂ ରାଷ୍ଟ୍ରୋଦ୍ଧାରକରଣାର୍ଥଂ
ସତ୍ୟାହିଂସାଦିସଦାଚାରବ୍ରତପାଳନାର୍ଥଂ ଯଥାଜ୍ଞାନେନ ଯଥା ମିଳିତୋପଚାରଦ୍ରବ୍ୟେଃ
ଶ୍ରୀ ଗଣେଶ ଗୌରୀ ବରୁଣ ବ୍ରହ୍ମା ନବଗ୍ରହଦେବତାନାଂ ତଥା ଚ ଶ୍ରୀ ଜଗଦମ୍ଭାୟାଃ
ଶ୍ରୀ ଗାୟତ୍ରୀ ଦେବ୍ୟାଃ ତଥା ଚ ଶ୍ରୀଗୁରୁଦେବାଦିନାଂ ସର୍ବେଷାଂ ଏକତନ୍ତ୍ରେଣ ପୂଜନଂ
ତଥା ଚ(ସଂଖ୍ୟା) ମାଳୟା ଶ୍ରୀ ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର ହୋମମ୍ (ଶ୍ରୀ ଗାୟତ୍ରୀ
ପରିବାରଶାଖାଦ୍ଵାରା) ଅହଂ କରିଷ୍ୟେ ।

// କର୍ମାଙ୍ଗ ସଂକଳ୍ପ //

ପାତ୍ରୀରେ ଜଳ ତୁଳସୀ, ଅକ୍ଷତ ପୁଷ୍ପ କୁଶ ନେଇ ବାମ ହସ୍ତରେ ଧରି
ଦକ୍ଷୀଣ ହସ୍ତରେ ପିଧାନ କରି , ନିମ୍ନ ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ ସହିତ ସର୍ବମୟ ବିଷ୍ଣୁ ସ୍ମରଣ
କରି

ଓଁ ଗଙ୍ଗେ ଚ ଯମୁନେ ଚୈବ ଗୋଦାବରୀ ସରସ୍ୱତୀ
ନର୍ମଦେ ସିନ୍ଧୁ କାବେରୀ ଜଲେସ୍ନିନ୍ ସନ୍ନିଧିଂ କୁରୁ
କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଗନ୍ଧା ଗଙ୍ଗା ପ୍ରଭାସ ପୁଷ୍କରାଣି ଚ
ଏତାନି ପୂଣ୍ୟ ତୀର୍ଥାନି ଶ୍ରୀ ଗାୟତ୍ରୀ ଦେବୀ ପୂଜନେ ମାଳୟା ମନ୍ତ୍ର
ହୋମେ ସଂକଳ୍ପ କାଳେ ଭବନ୍ତିହ ॥

ଓଁ ବିଷ୍ଣୁଃ ବିଷ୍ଣୁଃ ବିଷ୍ଣୁଃ
ଶୁକ୍ଳାୟାଧରାଂ ବିଷ୍ଣୁଂ ଶଶୀବର୍ଣ୍ଣଂ ଚତୁର୍ଭୁଜମ୍
ପ୍ରସନ୍ନଂ ବଦନଂ ଧ୍ୟାୟେ ସର୍ବବିଦ୍ଧପାପଶାନ୍ତୟେତ୍
ସ୍ମୃତେ ସକଳ କଲ୍ୟାଣଂ ଭାଜନଂ ଯତ୍ର ଜାୟତେ
ପୁରୁଷଂ ତମଙ୍ଗ ନିତ୍ୟଂ ବ୍ରଜାମି ଶରଣଂ ହରିମ୍
ଶଙ୍ଖଚକ୍ରଗଦାପାଶେ ଦ୍ୱାରକାନିଳୟାଚ୍ୟୁତ
ଗୋବିନ୍ଦ ପୁଷ୍ପରିକାକ୍ଷ ରକ୍ଷା ମାଂ ଶରଣାଗତମ୍ ॥

(ଯଜନ ପଥେ)

ଓଁ ବିଷ୍ଣୁଃ ବିଷ୍ଣୁଃ ବିଷ୍ଣୁଃ

ଅଦ୍ୟେହ ପୂର୍ଣ୍ଣୋଽହନି ବିଶିଷ୍ଟଭୂପ୍ରଦେଶେ ସମ୍ବସରେ

ମାସେ ପକ୍ଷେ..... ତିଥିଃ ବାସରେ

ନକ୍ଷତ୍ରେ..... ରାଶିସ୍ଥିତେ ଶ୍ରୀ ଭାସ୍କରେ ରାଶିସ୍ଥିତେ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମସି

ଏବଂ ଯଥା ସ୍ଥାନାବସ୍ଥିତେଷୁ ଭୌମାଦି ଗ୍ରହଯୋଗ ଲଗ୍ନ କରଣ

ମୁହୂର୍ତ୍ତକାଂଶକେଷୁ ଏବଂବିଧି ବିଶେଷଣବିଶିଷ୍ଟାୟାଂ ପୂର୍ଣ୍ଣାତିଥିଃ -----

ଗୋତ୍ରୋତ୍ପନ୍ନଃ ନାମାହଂ ବିଶ୍ୱପୁଞ୍ଜଶାନ୍ତି କରଣାର୍ଥ

ସମସ୍ତପ୍ରାଣିନାଂ ସୁଖ ସମୃଦ୍ଧ୍ୟର୍ଥଂ ରାଷ୍ଟ୍ରୋଦ୍ଧାରକରଣାର୍ଥ

ସତ୍ୟାହିଂସାଦିସଦାଚାରବ୍ରତପାଳନାର୍ଥଂ ଯଥାଜ୍ଞାନେନ ଯଥା

ମିଳିତୋପଚାରଦ୍ରବ୍ୟେଃ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶ ଗୌରୀ ବରୁଣ ବ୍ରହ୍ମା

ନବଗ୍ରହଦେବତାନାଂ ତଥା ଚ ଶ୍ରୀ ଜଗଦନ୍ୟାୟାଃ ଶ୍ରୀ ଗାୟତ୍ରୀ ଦେବ୍ୟାଃ ତଥା

ଚ ଶ୍ରୀଗୁରୁଦେବାଦିନାଂ ସର୍ବେଷାଂ ଏକତନ୍ତ୍ରେଣ ପୂଜନଂ ତଥା ଚ ମାଳୟା

ଶ୍ରୀ ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର ହୋମମ୍ (ଶ୍ରୀ ଗାୟତ୍ରୀ ପରିବାରଶାଖାଦ୍ୱାରା)

ଅହଂ କରିଷ୍ୟେ ।

(ପୁଷ୍ପାକ୍ଷତଳତୁଳସୀ ଭୂମିଂ ନିକ୍ଷିପ୍ୟ ଅଧୋମୁଖେ ପାତ୍ରୀ ସ୍ଥାପୟେତ୍ ।)

ଅସ୍ମିନ୍ ସଂକଳ୍ପିତେ କର୍ମଣି ସିଦ୍ଧିରସ୍ତୁ , ସଂକଳ୍ପିତାର୍ଥାଃ ଫଳ ସିଦ୍ଧୟେସନ୍ତୁ ଶୁଭଂ

ଭବତୁ (୩ ଥର) ।

ନମସ୍କାର କରି

ଯଦାଗ୍ରତୋ ଦୂରମୁଦୈତି ତଦ୍ଭୁସୁପ୍ତସ୍ୟ ତଥୈବଜତି

ଜ୍ୟୋତିସାଂ ଜ୍ୟୋତିରେକଂ ତନ୍ମେ ମନ ଶିବ ସଙ୍କଳ୍ପ ମସ୍ତୁ ॥

(ଯଜନ ପଥେ)

ଏହିପରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବେଦାନ୍ତର୍ଗତ କୌଣସି ଏକ ସଂକ୍ଷ ସୁକ୍ତ ପାଠ କରି
ସଂକ୍ଷ କର୍ମ ଶେଷ କରିବାକୁ ହେବ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଗାୟତ୍ରୀ ପରିବାରର ସଂକ୍ଷ ସୁକ୍ତ
ପାଠ କରିବା ପରାମର୍ଶ ଯୋଗ୍ୟ ।

// ମାର୍ଜନ //

ଅପବିତ୍ରତା ତଥା ଅନ୍ୟର ଦୋଷଦୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଭାବ ଦୂର କରିବାପାଇଁ ,
ପୂଜାରେ ବ୍ୟବହାର ହେବାକୁ ଥିବା ସମସ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପୁଷ୍ପ ଜଳ ସିଞ୍ଚନ କରି ମାର୍ଜନ
କରିବାକୁ ହେବ ।

ମନ୍ତ୍ର-

ଆପୋହିଷ୍ଠା ମୟା ଭୁବସ୍ତା ନ ଉର୍ଜେ ଦଧାତନ ,
ମହେରଣାୟ ଚକ୍ଷସେ ।
ଯୋ ବଃ ଶିବତମୋ ରସସ୍ତସ୍ୟ ଭାଜୟତେହ ନଃ ,
ଉଶତୀରିବ ମାତରଃ ।
ତସ୍ମା ଅରଙ୍ଗମାମବୋ ଯସ୍ୟ କ୍ଷୟାୟ ଜିହ୍ୱଥ ,
ଆପୋଜନ ଯଥା ଚ ନଃ ।

// ଦୀପ ପୂଜନ //

ଯେପରି ଯଜ୍ଞପବୀତ ଜ୍ଞାନ ଓ କର୍ମର ପ୍ରତୀକ, ସେପରି ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ର
କର୍ମର ପ୍ରତୀକ ରୂପେ , ଭୂଲକ୍ତ ଦୀପ ଜ୍ଞାନାଲୋକର ପ୍ରତୀକ ରୂପେ ପୂଜା ସ୍ଥଳରେ

(ଯଜନ ପଥେ)

ରହିବା ଉଚିତ । ମନକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଅଜ୍ଞାନତାର ଅନ୍ଧକାର ଦୂର କରିବାକୁ ଉଚ୍ଚ ଓ ପ୍ରସାରିତ ଭାବନାର ଦୀପ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ରହିବା ଉଚିତ । ଏହି ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ଦୀପ ମଧ୍ୟ ,ନୂତନ ଯୁଗ ନିର୍ମାଣ କର୍ମରେ ଏକ ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକର ପ୍ରତୀକ । ପୂଜା ସ୍ଥଳରେ ଦୁଇଟି ବତି ଓ ଘୃତ ସହିତ ଦୀପ ଜ୍ୱଳିତ ରହିବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଏହିକି ଯେ କର୍ମ, ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଗୁରୁତ୍ୱ ଏହି ଦୀପର ସୁଗନ୍ଧି ରୂପେ ସର୍ବଥା ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରୁ । ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଏକତ୍ୱ ତଥା ଜୀବନଧାରା ଏହି ଦୀପ ସଦୃଶ ସ୍ୱତଃ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳମୟ ହୋଇଉଠୁ ।

ଦୀପ ପୂଜନ ମନ୍ତ୍ର ----

ଓଁ ଭୂର୍ଭୁବଃ ସ୍ୱଃ ଦୀପସ୍ୟ ଦେବତୈଃ ନମଃ ।

ଓଁ ଅଗ୍ନିଜ୍ୟୋତି ଜ୍ୟୋତିରଗ୍ନିଃ ସ୍ୱାହା ।

ସୂର୍ଯ୍ୟା ଜ୍ୟୋତିର୍ଜ୍ୟୋତିଃ ସୂର୍ଯ୍ୟଃ ସ୍ୱାହା ।

ଅଗ୍ନିର୍ବିଚୋ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଚଃ ସ୍ୱାହା ।

ସୂର୍ଯ୍ୟର୍ବିଚୋ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଚଃ ସ୍ୱାହା ।

ଜ୍ୟୋତିଃ ସୂର୍ଯ୍ୟଃ ସୂର୍ଯ୍ୟା ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ୱାହା ॥

॥ ପଞ୍ଚାମୃତ ବିଧି ॥

ପଞ୍ଚାମୃତ ଉପାଦାନ ଗୁଡ଼ିକ ହେଲା , ୧-ଗୋ ଖୀର, ୨-ଗୋ ଦହି, ୩-ଗୋ ଘୃତ, ୪- ମଧୁ ଓ ୫- ଶର୍କରା । ମଧୁ ଓ ଶର୍କରାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଗୋ ଖୀରରୁ ଜାତ । ଗାଈ, ସ୍ୱର୍ଗର କାମଧେନୁ ପରି ମଉର୍ଖରେ ଦୁଃଖି ଓ ଦରିଦ୍ରର

(ଯଜନ ପଥେ)

କାମଧେନୁ ରୂପେ ତାକୁ ଓ ତାର ପରିବାରକୁ ପ୍ରତିପାଳନ କରେ । ପିଲାଟିଏ ଜନ୍ମ ହେଲା ଠାରୁ ତାହାର ତୀରୋଧାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଈର ସବୁ କିଛି ତାହାର ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଗାଈକୁ ଏ ଜଗତରେ ମାତା ବୋଲି ଧରି ନେଇଛନ୍ତି । ଗାଈର ଦୁଗ୍ଧ, ଦହି, ଘୃତ ପଞ୍ଚାମୃତରେ ମୁଖ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ହୋଇ ଦେବଯୋଗ୍ୟ କର୍ମରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ଓ ଏହି ତିନି ଦ୍ରବ୍ୟ ଗୋମୟ, ଗୋମୂତ୍ର ସହିତ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ ଆକାରରେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସକଳ ଅପରାଧ ବା ପାପରୁ ମୁକ୍ତ କରିଥାଏ । ଉପରଲିଖିତ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ଦ୍ରବ୍ୟ ଅଳଗା ଅଳଗା ପାତ୍ରରେ ରଖି ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ ସହିତ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପାତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କରି ଶୋଧନ ଓ ମିଶ୍ରଣ କରି ପଞ୍ଚାମୃତ ତିଆରି କରିବାକୁ ହେବ ।

କ୍ଷୀର ଶୋଧନ—ଓଁ ପୟଃ ପୃଥିବ୍ୟାଂ ପୟଃ ଓଷଧୀଷୁ ପୟୋ ଦିବ୍ୟନ୍ତରୀକ୍ଷେ

ପୟୋଧାଃ ପୟସ୍ବତୀଃ ପ୍ରଦିଶଃ ସନ୍ଧୁ ମହ୍ୟମ୍ ॥

ଦଧି ଶୋଧନ—ଓଁ ଦଧି କ୍ରାବଣ ଅକାରିଷ୍ଠ ଜିଷ୍ଟୁରଶ୍ବସ୍ୟ ବାଜିନଃ

ସୁରଭିଶୋ ମୁଖାକରତ୍ ପ୍ରଣ ଆୟୂଷି ତାରିସତ୍ ॥

ଘୃତ ଶୋଧନ— ଓଁ ଘୃତଂ ଘୃତପାବନଃ ପିବତ ବସାଂ ବସାପାବନଃ

ପିବତାନ୍ତରୀକ୍ଷସ୍ୟ ହବିରସି ସ୍ବାହା ।

ଦିଶଃ ପ୍ରଦିଶ ଆଦିଶୋ ବିଦିଶ ଉଦିଶୋ ଦିଗ୍ଭ୍ୟଃ ସ୍ବାହା ॥

ମଧୁ ଶୋଧନ ଓଁ ମଧୁ ବାତା ରତାୟତେ ମଧୁ କ୍ଷରନ୍ତି ସିନ୍ଧବଃ । ମାଧ୍ବିର୍ନଃ

ସନ୍ତୋଷଧିଃ । ମଧୁନକ୍ତୋମୂତୋଷସୋ ମଧୁମପ୍ସାର୍ଥିବଂ ରଜଃ ।

ମଧୁ ଦେଘୌରସ୍ତୁ ନଃ ପିତା । ମଧୁମାନ୍ନୋ ବନସ୍ବତିର୍ମଧୁମାନ୍

ଅସ୍ତୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଃ । ମାଧ୍ବାଗାବୋ ଭବନ୍ତୁ ନଃ

(ଯଜନ ପଥେ)

ମଧୁ ଓ ଶର୍କରା ଉଭୟେ ଉପରୋକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରରେ ଶୋଧନ ମିଶ୍ରଣ କରାଯିବ । ମଧୁ ଅଭାବରେ ତୁଳସୀପତ୍ର ବି ପଞ୍ଚାମୃତରେ ବ୍ୟବହାର କରା ଯାଇପାରେ ।

ତୁଳସୀ ଶୋଧନ- ଓଁ ଯା ଔଷଧୀଃ ପୂର୍ବାଜାତା ଦେବେଭ୍ୟସ୍ତୀୟୁଗାର୍ ପୂରା
ମନେ ନୁ ବଭୃଶାମହମ୍ ଶତଧାମାନି ସପ୍ତ ଚ ॥

// କଳସ ପୂଜନ //

କଳସ ସର୍ବଦା ଶୁଭ ବୋଲି ଗଣା ଯାଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ଦେଖି କୌଣସି କାମରେ ଅନୁକୁଳ କଲେ ତାହା ସଫଳ ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ପରମ୍ପରା ଅଛି । ସକଳ ପୂଜାରେ ଗଣେଶ ଅଗ୍ରପୂଜ୍ୟ, ତେଣୁ କଳସରେ ଗଣେଶଙ୍କସହିତ ପଞ୍ଚଦେବତାଙ୍କୁ ଆବାହନ କରାଯାଏ ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୂଜାରେ କଳସସ୍ଥାପନ ହେବାର ବିଧିଅଛି । କଳସ ହେଉଛି ଏକ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ର, ତା ଉପରେ ଥିବ ପଞ୍ଚ ବା ସପ୍ତପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଆଗ୍ରତାଳ, ତା ଉପରେ ରହିଥିବ ଚନ୍ଦନ ଚର୍ଚ୍ଚିତ କମ୍ପରେ ପୁଷ୍ପ ଅକ୍ଷତ ବା କୌଣସି ମାଙ୍ଗଳିକ ଦ୍ରବ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର ଆଭୂଷଣ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହିପରି ଏକ କଳସର ମୁଖ, ମଧ୍ୟ ଅଧ ଓ ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ରୁଦ୍ରାଦି ବିଭିନ୍ନ ଦେବା ଦେବୀଙ୍କୁ ଆରୋପ କରା ଯାଇଥାଏ । ଏହାକୁ ହିଁ କଳସ ପୂଜନ କହନ୍ତି । ଏହି ପବିତ୍ର କଳସରେ ଗଣପତ୍ୟାଦି ପଞ୍ଚ ଦେବତାଙ୍କୁ ଆରୋପ କରି ଉପଯୁକ୍ତ ଉପଚାରରେ ପୂଜାକଲେ ତାହା କର୍ମକାଣ୍ଡ ଅନୁସାରେ ବରୁଣପୂଜା ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି ।

ସେହିପରି ଗାୟତ୍ରୀ ଯଜ୍ଞରେ କଳସ ସ୍ଥାପନ କରା ଯାଇଥାଏ । ଯଜ୍ଞ ମଣ୍ଡପର ବାମରେ ଏକ ଜ୍ୱଳନ୍ତଦୀପ, ଦକ୍ଷାଣରେ ଉପରୋକ୍ତ କଳସ ପରି ସଜ୍ଜିତ ଏକ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ତମ୍ବାପାତ୍ର ରଖାଯାଏ, ଯେପରି ଦୁଇ ପ୍ରହରୀ ମଣ୍ଡପର ଦ୍ୱାରକୁ ଜଗି

(ଯଜନ ପଥେ)

ରହିଛନ୍ତି । ଆହୁରି ଏକ ମୃତ୍ତିକା ନିର୍ମିତ ପାତ୍ର , ହଳଦୀ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ, ଉପରେ ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର ଓ ସ୍ଵସ୍ତିକ ଚିହ୍ନ ଖୋଦିତ ହୋଇ ଓ କଳସପରି ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ମଣ୍ଡପ ମଧ୍ୟଭାଗରେ ରଖାଯିବ । ମାଙ୍ଗଳିକ ଦ୍ରବ୍ୟ ହିସାବରେ ଏକ ନାରିକେଳ ତା ଉପରେ ହଳଦୀ ବସ୍ତ୍ରରେ ବନ୍ଧାହୋଇ ରଖାଯିବ । ଏହା ହିଁ ମୁଖ୍ୟ କଳସ ।

ଏହି ମୁଖ୍ୟ କଳସ ହେଉଛି ସମଗ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ତଥା ବ୍ରହ୍ମର ପ୍ରତୀକ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ସପ୍ତ ରଙ୍ଗର ରଶ୍ମି ପରି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଅସଂଖ୍ୟ ରଶ୍ମି ସର୍ବ ଦେବତା ରୂପରେ ଏହି କଳସରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବାର ମନେ କରାଯାଏ । ଏହି କଳସ ମଣ୍ଡପର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ରଖିବାର ଅଭିପ୍ରାୟ, ସମସ୍ତ ଦେବୀ ଦେବତା ଏହି କଳସମଧ୍ୟରେ ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳରେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛନ୍ତି । ଜ୍ଞାନରୂପକ ଦୀପ ଆଲୋକ ଯଜ୍ଞର ପ୍ରତୀକ ଓ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟ ଗାୟତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ସେଥିପାଇଁ ସକଳ ମାଙ୍ଗଳିକ କର୍ମରେ ଏହି ଦୁଇଟି ସ୍ଥାପିତ ହେବାର ବିଧାନ ରହି ଆସିଛି ।

କଳସ ପୂଜନ ମନ୍ତ୍ରଃ

କଳସସ୍ୟ ମୁଖେ ରୁଦ୍ରଃ କଣ୍ଠେ ବିଷ୍ଣୁ ସମାଶ୍ରୀତଃ
ମୂଳେ ତତ୍ର ସ୍ଥିତୋବ୍ରହ୍ମା ମଧ୍ୟେ ମାତୃଗଣା ସ୍ମୃତାଃ ॥
କୁର୍ମୋ ତୁ ସାଗରାଃ ସର୍ବେ ସପ୍ତଦ୍ୱୀପା ବସୁନ୍ଧରା
ରକ୍ତବେଦୋଽଥ ଯଜୁର୍ବେଦଃ ସାମବେଦୋ ହ୍ୟଥର୍ବଣଃ ॥
ଅଙ୍ଗୈଶ୍ଚ ସଂହିତାଃ ସର୍ବେ କଳସନ୍ତୁ ସମାଶ୍ରୀତାଃ
ଗାୟତ୍ରୀ ଚାତ୍ର ସାବିତ୍ରୀ ଶାନ୍ତିଃ ପୁଷ୍ଟିକରୀ ତଦା ॥
ଦୃଢ଼ି ତିଷ୍ଠନ୍ତି ଭୂତାନି ଦୃଢ଼ି ପ୍ରାଣାଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତାଃ
ଶିବ ସ୍ଵୟଂ ଦୃମେବାସି ବିଷ୍ଣୁଞ୍ଚ ତ ପ୍ରଜାପତିଃ ॥

(ଯଜନ ପଥେ)

ଆଦିତ୍ୟା ବସବ ରୁଦ୍ରାଃ ବିଶ୍ୱେଦେବାଃ ସପୈତୃକାଃ
 ଦୃଢ଼ି ତିଷ୍ଠନ୍ତି ସର୍ବେଽପି ଯତଃ କାମଫଳପ୍ରଦାଃ ॥
 ଦୃଢ଼ସାଦାତ୍ତମଂ ଯଜ୍ଞଂ କର୍ତ୍ତୁମିହେ ଜଲୋଭବ
 ସାନିଧ୍ୟଂ କୁରୁମେ ଦେବ ପ୍ରସନ୍ନୋ ଭବ ସର୍ବଦା ॥

॥ ସାଧାରଣ ଦେବ ପୂଜନ ॥

ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ତେତିଶକୋଟି ଦେବା ଦେବୀଙ୍କ ପାଇଁ ତେତିଶକୋଟି ବେଦମନ୍ତ୍ର ରହିଛି ଓ ତେତିଶକୋଟି ପ୍ରକାର ପୂଜା ପଦ୍ଧତି ରହିଛି । ଏହି ତେତିଶକୋଟି ଦେବାଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ପୂଜକ ପୁଷ୍ପ ଅକ୍ଷତ ଓ ଜଳ ହାତରେ ନେଇ, ମନ୍ତ୍ରପାଠ ପୂର୍ବକ , ମଣ୍ଡପ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜଳ ପାତ୍ରରେ ଏହି ସମସ୍ତ ଦେବା ଦେବୀଙ୍କୁ ଆରୋପ କରି ପୂଜା କରିଥାନ୍ତି । ଏହା ପରେ ଆଉ ପାରମ୍ପରିକ ପୂଜାର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପାରମ୍ପରିକ ପୂଜା ଶୈଳି ପାଳନ କରିବାରେ କୌଣସି ବାରଣ ନାହିଁ । ଏପରି ତେତିଶକୋଟି ଦେବା ଦେବୀ ପୂଜାକଲେ ବି ଭାବିବା ଉଚିତ ଯେ ଇଶ୍ୱର ଏକ ଓ ଏହି ସବୁ ତେତିଶକୋଟି ଦେବତା ସେହି ଇଶ୍ୱରଙ୍କର ଶକ୍ତି ସମୂହ ।

ପୁଷ୍ପାକ୍ଷତ ଦ୍ୱାରା ପୂଜନ ମନ୍ତ୍ର

ଗୁରୁବ୍ରହ୍ମା ଗୁରୁର୍ବିଷ୍ଣୁଗୁରୁଦେବୋ ମହେଶ୍ୱରଃ
 ଗୁରୁରେବ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ତସ୍ମୈ ଶ୍ରୀଗୁରବେ ନମଃ ॥ ୧
 ଅଖଣ୍ଡ ମଣ୍ଡଳାକାର ବ୍ୟାପ୍ତ ଯେନ ତରାତରମ୍
 ତପ୍ତଦଂ ଦର୍ଶିତଂ ଯେନ ତସ୍ମୈ ଶ୍ରୀଗୁରବେ ନମଃ ॥ ୨

ଆୟାତୁ ବରଦେ ଦେବୀ ତ୍ରୀଅକ୍ଷରେ ବ୍ରହ୍ମବାଦିନୀ
 ଗାୟତ୍ରୀ ଛନ୍ଦସାମାତଃ ବ୍ରହ୍ମଯୋନେ ନମସ୍ତୁ ତେ ॥ ୩
 ଅଭିପ୍ଷିତାର୍ଥସିଦ୍ଧ୍ୟର୍ଥ ପୂଜିତୋ ଯଃ ସୁରାସୁରୈଃ
 ସର୍ବବିଘ୍ନହରସ୍ତସ୍ମୈ ଗଣାଧିପତୟେ ନମଃ ॥ ୪
 ସର୍ବମଙ୍ଗଳମାଙ୍ଗଲ୍ୟେ ଶିବେ ସର୍ବାର୍ଥସାଧକେ
 ଶରଣ୍ୟେ ତ୍ର୍ୟମ୍ବକେ ଗୌରୀ ନାରାୟଣୀ ନମସ୍ତୁତେ ॥ ୫
 ଶୁକ୍ଳାମ୍ବରଧରଂ ଦେବଂ ଶଶିବର୍ଣ୍ଣଂ ଚତୁର୍ଭୁଜମ୍
 ପ୍ରସନ୍ନବଦନମ୍ ଧ୍ୟାୟେତ୍ ସର୍ବବିଘ୍ନୋପଶାନ୍ତୟେ ॥ ୬
 ସର୍ବଦା ସର୍ବକାର୍ଯ୍ୟେଷୁ ନାଚୂଗ ତେଷାମମଙ୍ଗଳମ୍
 ଯେଷାଂ ହୃଦିସ୍ତୋ ଭଗବାନ୍ ମଙ୍ଗଳାୟତନଂ ହରିଃ ॥ ୭
 ବିନାୟକଂ ଗୁରୁଂ ଭାନୁଂ ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ମହେଶ୍ୱରାନ୍
 ସରସ୍ୱତୀଂ ପ୍ରଣମ୍ୟାଦୌ ଶାନ୍ତିକାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥସିଦ୍ଧୟେ ॥୮
 ମଙ୍ଗଳଂ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁଃ ମଙ୍ଗଳଂ ଗରୁଡ଼ଧ୍ୱଜ
 ମଙ୍ଗଳଂ ପୁଣ୍ଡରିକାକ୍ଷଂ ମଙ୍ଗଳାୟତନଂ ହରିଃ ॥୯
 ତ୍ୱଂ ବୈ ଚତୁର୍ମୁଖୋ ବ୍ରହ୍ମା ସତ୍ୟଲୋକ ପିତାମହଃ
 ଆଗଚ୍ଛ ମଣ୍ଡଳେ ଚାସ୍ମିନ ମମ ସର୍ବାର୍ଥସିଦ୍ଧୟେ ॥ ୧୦
 ଶାନ୍ତାକାରଂ ଭୁଜଗଶୟନଂ ପଦ୍ମନାଭଂ ସୁରେଶମ୍
 ବିଶ୍ୱାଧାରଂ ଗଗନସଦୃଶଂ ମେଘବର୍ଣ୍ଣଂ ଶୁଭାଙ୍ଗମ୍
 ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତଂ କମଳନୟନଂ ଯୋଗାଭିଧ୍ୟାନଗମ୍ୟମ୍
 ବନ୍ଦେ ବିଷ୍ଣୁଂ ଭବଭୟହରଂ ସର୍ବଲୋକୈକନାଥମ୍ ॥୧୧
 ବନ୍ଦେଦେବମୁମାପତୀଂ ସୁରଗୁରୁଂ ବନ୍ଦେ ଜଗଜ୍ଜାରଣମ୍
 ବନ୍ଦେ ପଦ୍ମଗଭୂଷଣଂ ମୃଗଧରଂ ବନ୍ଦେ ପଶୁନାଂପତିମ୍

(ଯଜନ ପଥେ)

ବନ୍ଧେ ସୂର୍ଯ୍ୟଶଶାଙ୍କ ବହ୍ନିନୟନଂ ବନ୍ଧେ ମୁକୁନ୍ଦପ୍ରିୟମ୍
 ବନ୍ଧେ ଭକ୍ତଜନାଶ୍ରୟଂ ଚ ବରଦଂ ବନ୍ଧେ ଶିବ ଶଙ୍କରମ୍ ॥୧୨
 ଓଁ ତ୍ର୍ୟମ୍ବକଂ ଯଜାମହେ ସୁଗନ୍ଧିଂ ପୁଷ୍ଟିବର୍ଦ୍ଧନମ୍
 ଉର୍ବାରୁକମିବ ବନ୍ଧନାର୍ ମୃତ୍ୟୋର୍ମୁକ୍ଷୀୟ ମା ମୃତାତ୍ ॥୧୩
 ଦୁର୍ଗେ ସ୍ମୃତା ହରସି ଭିତିମଶେଷଜନ୍ତୋଃ
 ସ୍ବସ୍ତୈଃ ସ୍ମୃତା ମତିମତିବ ଶୁଭାଂ ଦଦାସି
 ଦାରିଦ୍ର୍ୟଦୁଃଖହାରିଣୀ କା ତ୍ବଦନ୍ୟା
 ସର୍ବୋପକାରକରଣାୟ ସଦାଦ୍ରୁତିଭା ॥୧୪
 ଶୁକ୍ଳାଂ ବ୍ରହ୍ମବିଚାରସାରପରମାଂ ଆଦ୍ୟାଂ ଜଗଦ୍ବ୍ୟାପିନୀମ୍
 ବୀଣା ପୁଷ୍ପୋଦଧାରିଣୀଂ ଅଭୟଦାଂ ଜାତ୍ୟନ୍ଧକାରପହାମ୍
 ହସ୍ତେ ଷ୍ଟଟିକ ମାଳିକାଂ ବିଦଧତିଂ ପଦ୍ମାସନେ ସୁସ୍ଥିତାମ୍
 ବନ୍ଧେ ତଂ ପରମେଶ୍ବରାଂ ବୁଦ୍ଧିପ୍ରଦାଂ ଶାରଦାମ୍ ॥୧୫
 ଆଦ୍ରୀଂ ପୁଷ୍କରିଣୀଂ ପୁଷ୍ଟିଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣଂ ହେମମାଳିନୀମ୍
 ସୂର୍ଯ୍ୟାଂ ହିରଣ୍ମୟାଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଂ ଜାତବେଦୋ ମମାବହ ॥ ୧୬
 କାଳୀକାଂ ତୁ କାଳାତୀତାଂ କଲ୍ୟାଣହୃଦୟାଂ ଶିବାମ୍
 କଲ୍ୟାଣଜନନୀଂ ନିତ୍ୟାଂ କଲ୍ୟାଣୀଂ ପୂଜୟାମ୍ୟହମ୍ ॥୧୭
 ବିଷ୍ଣୁପାଦାକୁସମୂତେ ଗଙ୍ଗେ ତ୍ରୀପଥଗାମିନୀ
 ଧର୍ମଦ୍ରବେତି ଭିକ୍ଷାତେ ପାପଂ ମେ ହର ଜାହ୍ନବୀ ॥୧୮
 ପୁଷ୍କରାଦ୍ୟାନି ତୀର୍ଥାନି ଗଙ୍ଗାଦ୍ୟାଃ ସରିତାସ୍ତଥା
 ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ ପବିତ୍ରାଣି ପୂଜାକାଳେ ସଦା ମମ ॥ ୧୯

ବେଦମାତା ଗାୟତ୍ରୀ (ଯଜନ ପଥେ)

୩୮

ବ୍ରହ୍ମା ମୁରାରି ତ୍ରୀପୁରାନ୍ତକାରୀ

ଭାନୁ ଶଶି ଭୂମିସୁତ ବୁଧଶ୍ଚ

ଗୁରୁଶ୍ଚ ଶୁକ୍ରଃ ଶନିରାହୁକେତବଃ

ସର୍ବେ ଗ୍ରହା ଶାନ୍ତିକରା ଭବନ୍ତୁ ॥ ୨୦

ଗୌରୀ ପଦ୍ମା ଶଚି ମେଧା ସାବିତ୍ରୀ ବିଜୟା ଜୟାଃ

ଦେବସେନା ସ୍ୱଧା ସ୍ୱାହା ମାତରୋ ଲୋକମାତରଃ ॥ ୨୧

ହୃଷିଃ ପୁଷ୍ପସ୍ତଥା ତୁଷିଃ ଆତ୍ମନଃ କୁଳଦେବତାଃ

ଗଣେଶେନାଧିକା ହେୟତାଃ ବୃଦ୍ଧାଃ ପୂଜ୍ୟାଶ୍ଚ ଷୋଡଶ ॥ ୨୨

କୀର୍ତ୍ତିଲକ୍ଷ୍ମୀଧୃତିର୍ମେଧାଃ ସିଦ୍ଧି ପ୍ରଜ୍ଞା ସରସ୍ୱତୀ

ମାଙ୍ଗଲ୍ୟେଷୁ ପ୍ରପୂଜ୍ୟଶ୍ଚ ସପ୍ତେତା ଦିବ୍ୟମାତରଃ ॥ ୨୩

ନାଗପୁଷ୍ପ ସମାରୂଢ଼ ଶୂଳହସ୍ତା ମହାବଳମ୍

ପାତାଳନାୟକଂ ଦେବଂ ବାସୁଦେବଂ ନମାମ୍ୟହମ୍ ॥ ୨୪

କ୍ଷେତ୍ରପାଳାନ୍ ନମସ୍ୟାମି ସର୍ବାନିଷ୍ଠନିବାରକାନ୍

ଅସ୍ୟ ଯାଗସ୍ୟ ସିଦ୍ଧ୍ୟର୍ଥଂ ପୂଜାୟାରାଧିତାନ୍ ମୟା ॥ ୨୫

ସମସ୍ତେ ହାତଯୋଡ଼ି ପ୍ରଣାମ କରି ---

ଓଁ ସିଦ୍ଧି ବୁଦ୍ଧି ସହିତ ଶ୍ରୀମନ୍ମହାଗଣାଧିପତୟେ ନମଃ

ଓଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଓଁ ଉମାମହେଶ୍ୱରାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଓଁ ବାଣୀହିରଣ୍ୟଗର୍ଭାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଓଁ ଶଚିପୁରନ୍ଦରାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଓଁ ମାତାପିତୃତରଣକମଳେଭ୍ୟା ନମଃ

(ଯଜନ ପଥେ)

ଓଁ କୁଳଦେବତାଭ୍ୟୋ ନମଃ
ଓଁ ଇନ୍ଦ୍ରଦେବତାଭ୍ୟୋ ନମଃ
ଓଁ ଗ୍ରାମ ଦେବତାଭ୍ୟୋ ନମଃ
ଓଁ ସ୍ଥାନଦେବତାଭ୍ୟୋ ନମଃ

ଏହି ସମସ୍ତ ଦେବା ଦେବୀଙ୍କୁ ଏକସମୟରେ ପୂଜା କରିବାକୁ ହେଲେ ତାଙ୍କର ପୂଜା ସାମଗ୍ରୀ କ୍ରମାନୁସାରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ରଖିବା ଉଚିତ । ତାପରେ ଷୋଡଶୋପଚାର ପୂଜା କରିବେ ।

// ଉପଚାର ପୂଜା //

ଷୋଡଶୋପଚାର ପୂଜା

ଓଁ ସବେଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ନମଃ ଆବହୃତ୍ଯାମି ॥
ସବେଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ଆସନମ୍ ସମର୍ପିତ୍ଯାମି ॥
ସବେଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ପାଦାସନମ୍ ସମର୍ପିତ୍ଯାମି ॥
ସବେଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ପାଦ୍ୟମ୍ ସମର୍ପିତ୍ଯାମି ॥
ସବେଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ଅର୍ଘ୍ୟମ୍ ସମର୍ପିତ୍ଯାମି
ସବେଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ଆଚମନମ୍ ସମର୍ପିତ୍ଯାମି
ସବେଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ସ୍ନାନମ୍ ସମର୍ପିତ୍ଯାମି
ସବେଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ପଞ୍ଚାମୃତ ସ୍ନାନମ୍ ସମର୍ପିତ୍ଯାମି
ସବେଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ଶୁଦ୍ଧୋଦକ ସ୍ନାନମ୍ ସମର୍ପିତ୍ଯାମି
ସବେଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ବସ୍ତ୍ରମ୍ ସମର୍ପିତ୍ଯାମି
ସବେଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ଯଜ୍ଞୋପବୀତମ୍ ସମର୍ପିତ୍ଯାମି

(ଯଜନ ପଥେ)

ସବେଭେୟା ଦେବେଭେୟା ଗନ୍ଧର୍ବ ସମର୍ପୟାମି
 ସବେଭେୟା ଦେବେଭେୟା ପୁଷ୍ପାଣି ସମର୍ପୟାମି
 ସବେଭେୟା ଦେବେଭେୟା ଧୂପନ୍ ସମର୍ପୟାମି
 ସବେଭେୟା ଦେବେଭେୟା ଦୀପନ୍ ସମର୍ପୟାମି
 ସବେଭେୟା ଦେବେଭେୟା ନିବେଦ୍ୟନ୍ ସମର୍ପୟାମି
 ସବେଭେୟା ଦେବେଭେୟା ଅକ୍ଷତାନ୍ ସମର୍ପୟାମି
 ସବେଭେୟା ଦେବେଭେୟା ତାମ୍ବୂଳପୁରିଫଳାନି ସମର୍ପୟାମି
 ସବେଭେୟା ଦେବେଭେୟା ଦକ୍ଷାଣାନ୍ ସମର୍ପୟାମି
 ସବେଭେୟା ଦେବେଭେୟା ସର୍ବାଭାବେ ଅକ୍ଷତାନ୍ ସମର୍ପୟାମି
 ତତୋ ନମସ୍କାରମ୍ କରୋମି
 ନମଃ ସର୍ବହିତାର୍ଥାୟ ଜଗଦାଧାରହେତବେ
 ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗୋଽୟଂ ପ୍ରଣାମସ୍ତେ ପ୍ରୟତ୍ନେନ ମୟା କୃତଃ ॥
 ନମସ୍ତୁନନ୍ତାୟ ସହସ୍ରମୂର୍ତ୍ତୟେ
 ସହସ୍ରପାଦାକ୍ଷି ଶିରୋରୁ ବାହବେ
 ସହସ୍ରନାମ୍ନେ ପୁରୁଷାୟ ଶାଶ୍ୱତେ
 ସହସ୍ରକୋଟିଯୁଗଧାରିଣେ ନମଃ ॥

ପଞ୍ଚୋପଚାର ପୂଜା

ସମୟ ଅଭାବରେ ଷୋଡଶଉପଚାର ପୂଜା ନକରି ପଞ୍ଚୋପଚର ପୂଜା କରା
 ଯାଇପାରେ । ଏଥିରେ କେବଳ ୧-ଆବାହନ, ୨- ଆଚମନ, ୩-ଗନ୍ଧ,
 ୪-ପୁଷ୍ପ, ୫-ନୈବେଦ୍ୟ ,ସମର୍ପଣ କରାଯାଏ । ମନ୍ତ୍ର ଯଥା—

(ଯଜନ ପଥେ)

୧ - ଆବାହନ୍ୟାମି ୨ - ଆଚମନମ୍ ସମର୍ପୟାମି ୩ - ଗନ୍ଧମ୍ ସମର୍ପୟାମି
 ୪ - ପୁଷ୍ପମ୍ ସମର୍ପୟାମି ୫ - ନୈବେଦ୍ୟମ୍ ସମର୍ପୟାମି ତାପରେ ନମସ୍କାର
 ଉପର ଲିଖିତ ପରି ।

ଯଦି ପୁରୁଷସୂକ୍ତ ସାଦାନ୍ୟରେ ପଞ୍ଚୋପଚାର ପୂଜା କରିଯିବ, ତେବେ —

୧ - ସହସ୍ରଶିର୍ଷା ମନ୍ତ୍ରରେ ଆବାହନ
 ୨ - ତତୋ ବିରାଡ୍ ଜାୟତୋ ମନ୍ତ୍ରରେ ଆଚମନ
 ୩ - ଓଂ ଯଜ୍ଞ ବର୍ହିଷି ମନ୍ତ୍ରରେ ଗନ୍ଧ
 ୪ - ଯତ୍ ପୁରୁଷମ୍ ବ୍ୟଦଧୁ ମନ୍ତ୍ରରେ ପୁଷ୍ପ
 ୫ - ନାଭ୍ୟା ଆସିଦନ୍ତରୀକ୍ଷ ମନ୍ତ୍ରରେ ନୈବେଦ୍ୟ
 ତାପରେ ଉପର ପରି ନମସ୍କାର କରାଯିବ ।

॥ ସ୍ଵସ୍ତି ବାଚନ ॥

ସ୍ଵସ୍ତିବାଚନ ଦ୍ଵାରା ଯଜମାନର, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ହିତ କାମନା କରାଯାଇଛି । ଏହାଦ୍ଵାରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଅନ୍ୟର ତଥା ଜଣେ ଶତ୍ରୁର ବି ହିତ ଯେପରି ହେଉଥିବ । ଧିରେ ଧିରେ ଏହି ହିତ କାମନା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ଵ ଜୀବ ଜଗତକୁ ବ୍ୟାପିଯିବ । ଏହି ସ୍ଵସ୍ତି ବାଚନ ଦ୍ଵାରା , ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ବିଶ୍ଵ ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ କାମନା ଜାଗ୍ରତ ହେବା ସହିତ , ନିଜ ଭିତରେ ବି ସ୍ଵର୍ଗାୟ ଶାନ୍ତି ଅନୁଭବ ହେବାକୁ ଲାଗିବ । ଏହାର ମଙ୍ଗଳ ଧ୍ଵନି ବିଶ୍ଵର କୋଣେ କୋଣେ ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଭରି ଦେବ । ଏହା ହିଁ ସ୍ଵସ୍ତିବାଚନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଓଁ ଗଣାନାଂ ତ୍ୱା ଗଣପତି ହବାମହେ ପ୍ରିୟାଣାଂ ତ୍ୱା ପ୍ରିୟପତି ହବାମହେ ନିଧାନାଂ ତ୍ୱା
ନିଧୀପତି ହବାମହେ ବସୋମମ ଆହମଜାନି ଗର୍ଭଧମା ତ୍ୱମାଜାସି ଗର୍ଭଧମ୍ ॥୧

ଓଁ ସ୍ୱସ୍ତି ନ ଇନ୍ଦ୍ରୋ ବୃକ୍ଷଶ୍ରବାଃ ସ୍ୱସ୍ତି ନଃ ପୁଷ୍ଟା ବିଶ୍ୱଦେବାଃ ସ୍ୱସ୍ତ

ନସ୍ତାକ୍ଷୋଽରିଷ୍ଟନେମିଃ ସ୍ୱସ୍ତି ନୋ ବୃହସ୍ପତିର୍ଦଧାତୁ ॥୨

ଓଁ ପୟଃ ପୃଥିବ୍ୟାଂ ପୟ ଔଷଧିଷ୍ଠ ପୟୋ ଦିବ୍ୟାନ୍ତରିକ୍ଷେ ପୟୋଧାଃ ପୟସ୍ୱତିଃ

ପ୍ରଦିଶଃ ସନ୍ତୁ ମହ୍ୟମ୍ ॥୩

ଓଁ ବିଷ୍ଣୋରରାଚମସି ବିଷ୍ଣୋସ୍ତପ୍ତତ୍ରେସ୍ତୋ ବିଷ୍ଣୋ ସ୍ୟୁରସିବିଷ୍ଣୋଧୁବୋଽସି

ବୈଷ୍ଣବମସି ବିଷ୍ଣବେ ତ୍ୱା ॥୪

ଓଁ ଅଗ୍ନିର୍ଦେବତା ବାତୋ ଦେବତା ସୂର୍ଯ୍ୟୋ ଦେବତା ଚନ୍ଦ୍ରମା ଦେବତା ବସବୋ

ଦେବତାଃ ରୁଦ୍ରୋ ଦେବତା ଆଦିତ୍ୟାଦେବତାଃ ମରୁତୋ ଦେବତା ବିଶ୍ୱେଦେବା

ଦେବତାଃ ବୃହସ୍ପତିର୍ଦେବତା ଇନ୍ଦ୍ରୋ ଦେବତା ବରୁଣୋ ଦେବତା ॥୫

ଓଁ ଦେୱୀଃ ଶାନ୍ତିରନ୍ତରିକ୍ଷଶାନ୍ତିଃ ପୃଥିବୀ ଶାନ୍ତିର୍ବାପଃ ଶାନ୍ତିରୋଷଧୟଃ ଶାନ୍ତି

ବିନସ୍ପତୟଃ ଶାନ୍ତିର୍ବିଶ୍ୱେଦେବାଃ ଶାନ୍ତିର୍ବ୍ରହ୍ମ ଶାନ୍ତିଃ ସର୍ବଂ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିରେବ

ଶାନ୍ତିଃ ସା ମା ଶାନ୍ତିରେଧି ॥୬

ଓଁ ବିଶ୍ୱାନି ଦେବ ସବିତୁର୍ଭୂରିତାନି ପରାସୁବ । ଯଭଦ୍ରଂ ତନ୍ନ ଆସୁବ ॥ ୭

॥ ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ॥

// ରକ୍ଷା ବିଧାନ //

ଯେ ଜନ ତପ ଆଚରନ୍ତି ଦେବା ତାହାଙ୍କୁ ବିଦ୍ଧ ଚିନ୍ତି ।

ଭାଗବତ ବାଣୀ ସଚେତ କରାଉଛି ଯେ କୌଣସି ଶୁଭ କର୍ମ କଲାବେଳେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବାଧା ବିଦ୍ଧ ଆସିଥାଏ, ମନ୍ଦ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥାଏ, ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଉତ୍ତମ ହୋଇଥିବାରୁ , ସମସ୍ତ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ମନ୍ଦ ଶକ୍ତିକୁ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି , କି ପ୍ରତିହତ କରି ନ ଥାନ୍ତି । ସେହି ମନ୍ଦ ଶକ୍ତି ଏହି ସୁଯୋଗରେ ନିଜର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବିସ୍ତାର କରି ତାଳେ କାରଣ ମନ୍ଦଶକ୍ତି ଯଜ୍ଞ ଓ ପୂଜନ ଇତ୍ୟାଦି ଶୁଭ କର୍ମକୁ ସହ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ପରାୟଣ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ତଥା ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ସଂଯମ, ତ୍ୟାଗ, ସହିଷ୍ଣୁତା, ନ୍ୟାୟପରାଣତା ସୃଷ୍ଟି କରି ଏହି ମନ୍ଦ ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବା ଉଚିତ । ତେବେ ମନ୍ଦ ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରତିହତ ବା ପ୍ରତିରୋଧକରିବା ଅପେକ୍ଷା ତାହାର ନିରାକରଣ କରିବା ବରଂ ଶ୍ରେୟସ୍କର । ମନ୍ଦ ଶକ୍ତିର ପ୍ରଭାବ ସମସ୍ତ ଦଶ ଦିଗରୁ ଆସିଥାଏ ବୋଲି ବିଚାର କରାଯାଏ ତେଣୁ ସମସ୍ତ ଦଶ ଦୀଗରେ ଚୌକିଦାର ନିଯୁକ୍ତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ମନ୍ଦ ଶକ୍ତିର ନିରାକରଣ ପାଇଁ , ଯଜ୍ଞାଦି ଶୁଭ କର୍ମରେ ରକ୍ଷା ବନ୍ଧନ ସହିତ ଦଶ ଦିଗରେ ଚୌକିଦାର ନିଯୁକ୍ତ କରା ଯାଇଥାଏ । ସମସ୍ତ ଦିଗରେ ଅକ୍ଷତ ନିକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ରକ୍ଷାକରଣ କର୍ମ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ବାମ ହାତରେ କିଛି ଅକ୍ଷତ ନେଇ ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ମନ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ସମସ୍ତ ଦୀଗରେ ନିକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ହେବ ।

ମନ୍ତ୍ର ଓଁ ପୂର୍ବେ ରକ୍ଷତୁ ବାରାହଃ ଆଗ୍ନେୟାଂ ଗରୁଡଧ୍ବଜଃ
 ଦକ୍ଷିଣେ ପଦ୍ମନାଭସ୍ତୁ ନୈରତ୍ୟାଂ ମଧୁସୂଦନଃ ॥ ୧
 ପଶ୍ଚିମେ ଚୈବ ଗୋବିନ୍ଦଃ ବାୟବ୍ୟାଂ ତୁ ଜନାର୍ଦ୍ଦନଃ
 ଉତ୍ତରେ ଶ୍ରୀପତି ରକ୍ଷେତ୍ ଐଶାନେ୍ୟ ହିଁ ମହେଶ୍ବରଃ ॥ ୨
 ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବେ ରକ୍ଷତୁ ଧାତା ବଃ ହ୍ୟଧୋଽନନ୍ତଶ୍ଚ ରକ୍ଷତୁ
 ଅନୁଚ୍ଛମପି ଯତ୍ ସ୍ଥାନଂ ରକ୍ଷେତ୍ତିଶୋ ମମାଦ୍ରିଧୃତ୍ ॥ ୩
 ଅପସର୍ପନ୍ତୁତେ ଭୂତା ଯେ ଭୂତା ଭୂବି ସଂସ୍ଥିତାଃ
 ଯେ ଭୂତା ବିଘ୍ନ କର୍ତ୍ତାରଃ ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତୁ ଶିବାଞ୍ଜୟା ॥ ୪
 ଅପକ୍ରାମନ୍ତୁ ଭୂତାନି ପିଶାଚାଃ ସର୍ବତୋ ଦିଶାମ୍
 ସର୍ବେଷାମବିରୋଧେନ ଯଜ୍ଞକର୍ମ ସମାରଭେ ॥ ୫

॥ ଅଗ୍ନି ସ୍ତାବନ ॥

ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ଇଶ୍ବର ବୋଲି ମନେକରି ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡକୁ ସେହି ଇଶ୍ବରଙ୍କ ମୁଖ ବୋଲି ମନେ କରାଯାଏ । ଏହି ପରମାର୍ଥିକ ଚିନ୍ତନ ପରିବର୍ତ୍ତେ , ଯଦି ଅଗ୍ନି ଓ ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡକୁ ସାଧାରଣ ଅଗ୍ନି ଓ କୁଣ୍ଡ ବୋଲି ବିଚାର କରାଯାଇ ହୋମ କରାଯାଏ, ତେବେ ସମସ୍ତ ପାରମ୍ପରିକ କର୍ମ ବିଫଳ ହୋଇଥାଏ ଓ ତାହାକେବଳ ସମସ୍ତସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଘୃତ ଇତ୍ୟାଦି ଅଗ୍ନିରେ ନିକ୍ଷେପ କରିବା ସହିତ ସମାନ, କାରଣ ଏପରି କର୍ମରେ ବିଶ୍ବାସ ଓ ତ୍ୟାଗ ଭାବନା କିଛି ନ ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଏହି ସକଳ କର୍ମର ଫଳ ନିଜର ବିଶ୍ବାସ ଓ ତ୍ୟାଗ ଅନୁରୂପ ହୋଇଥାଏ ।

(ଯଜନ ପଥେ)

ସେଥିପାଇଁ ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ମନେ କରି ମଣ୍ଡପ ଉପରେ ତାଙ୍କର ପୂଜା କରାଯାଏ ଓ କୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟେ ଅଗ୍ନିଙ୍କ ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନରେ ମନରେ ତଦନୁରୂପ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ତ୍ୟାଗ ଭାବନା ଆସିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଘୃତବତି କିମ୍ବା କର୍ପୁର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଦିଆସିଲି ବ୍ୟବହାର ନିଷେଧ , ଏପରିକି ମଣ୍ଡପ ଉପରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସହିତ ଦିଆସିଲି ରଖିବା ନିଷେଧ । ଘୃତବତି ବା କର୍ପୁରର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନିକୁ ଶୁଷ୍କଗୋମୟ କିମ୍ବା ମାଟିନିର୍ମିତ କିମ୍ବା ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ପାତ୍ର ଉପରେ ରଖି କୁଣ୍ଡରେ ସଜ୍ଜିତ ଥିବା ହୋମକାଷ୍ଠରେ ସଂଯୋଗ କରି ଅଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳନ କରିବେ । ଘୃତବତି କିମ୍ବା ଜ୍ୱଳନ୍ତ କର୍ପୁରକୁ କୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ରଖି ତା ଉପରେ ହୋମକାଷ୍ଠ ସଜ୍ଜିତ କରିବା ଆଉ ଏକ ଉପାୟ ।

ଅଗ୍ନି ସ୍ଥାପନ ମନ୍ତ୍ର --

ଓଁ ଭୂର୍ଭୁବଃ ସ୍ୱଃ ଦେୱୀରିବ ଭୂମ୍ନା ପୃଥିବୀବ ବରିମ୍ନା ତସ୍ୟାସ୍ତେ ପୃଥିବୀ
ଦେବଯଜନି ପୃଷ୍ଠେଃଶ୍ୱିମ୍ ଅନ୍ନାଦମନ୍ନାଦ୍ୟାୟାଦଧେ । ଅଗ୍ନିଦୂତଂ
ପୁରୋଦଧେ ହବ୍ୟବାହମୂପାବୃବେ । ଦେବଂ ସୁଆସାଦୟାଦିହ ।

ଓଁ ଅଗ୍ନୟେ ନମଃ । ଅଗ୍ନି ଆବାହୟାମି ସ୍ଥାପୟାମି ଇହାଗଚ୍ଛ ଇହତିଷ୍ଠ ।
ଇତ୍ୟାବାହ୍ୟ ପଞ୍ଚୋପଚାରେ ପୂଜୟେତ୍ ।

॥ ଅଗ୍ନି ସ୍ତବନ ॥

ଅଗ୍ନିଙ୍କ ସ୍ତବ କରିବା ଅର୍ଥ ସୁମଧୁର ସ୍ୱରରେ ଅଗ୍ନିଙ୍କ ଗୁଣଗାନ କରିବା , ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ଗାନ କରିବା ଓ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଶଂସମୁଖର ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପାଛୋଟି

(ଯଜନ ପଥେ)

ଆଣିବା । ପୂଜାରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ସ୍ତବନରେ
ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ।

ଗାୟତ୍ରୀ ସ୍ତବନ ମନ୍ତ୍ର---

ଯନ୍ମୃତ୍ୟୁଲଂ ଦୀପ୍ତିକରଂ ବିଶାଳମ୍
ରତ୍ନପ୍ରଭଂ ତୀବ୍ରମନାଦିରୂପମ୍
ଦାରିଦ୍ର୍ୟଦୁଃଖକ୍ଷୟକାରଣଂ ଚ
ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୧
ଯନ୍ମୃତ୍ୟୁଲଂ ବେଦଗଣୈଃ ସୁପୂଜିତମ୍
ବିପ୍ରେଃ ସ୍ତୁତଂ ମାନବମୁକ୍ତିକୋବିଦମ୍
ତଂ ଦେବଦେବଂ ପ୍ରଣମାମି ଭର୍ଗମ୍
ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୨
ଯନ୍ମୃତ୍ୟୁଲଂ ଜ୍ଞାନଘନାତ୍ମଗମ୍ୟମ୍
ତ୍ରିଲୋକ୍ୟପୂଜ୍ୟଂ ତ୍ରିଗୁଣାତ୍ମରୂପମ୍
ସମସ୍ତତେଜୋମୟଦିବ୍ୟରୂପମ୍
ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୩
ଯନ୍ମୃତ୍ୟୁଲଂ ଗୂଢ଼ଯତିପ୍ରବୋଧମ୍
ଦର୍ମସ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କୁରୁତେ ଜନାନାମ୍
ଯତ୍ ସର୍ବପାପକ୍ଷୟକାରଣଂ ଚ
ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୪

ଯନ୍ମୁଷ୍ମଳଂ ବ୍ୟାଦିବିନାଶଦକ୍ଷମ୍
ଯତ୍ ରଗ୍‌ଯଜୁଃ ସାମସୁ ସଂପ୍ରଗୀତମ୍
ପ୍ରକାଶିତଂ ଯେନ ତ ଭୂର୍ଭୁଃ ସ୍ଵଃ
ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୫
ଯନ୍ମୁଷ୍ମାଂ ବେଦବିଦଃ ବଦନ୍ତି
ଗାୟନ୍ତି ଯଜାରଣସିଦ୍ଧିସଂଘାଃ
ଯଦ୍‌ଯୋଗୀନୋ ଯୋଗଜୁଷା ତ ସଂଘାଃ
ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୬
ଯନ୍ମୁଷ୍ମଳଂ ସର୍ବଜନୈଃ ସୁପୂଜିତମ୍
ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଠ କୁର୍ୟାଦିହ ମତର୍ଥଲୋକେ
ଯକ୍ତାଳକାଳାଦିରନାଦିରୂପଂ
ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୭
ଯନ୍ମୁଷ୍ମଳଂ ବିଷ୍ଣୁଚତୁର୍ମୁଖସ୍ୟାମ୍
ଯଦକ୍ଷଗଂ ପାପହରଂ ଜନାନାମ୍
ଯକ୍ତାଳକଞ୍ଚକ୍ଷୟକାରଣଂ ତ
ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୮
ଯନ୍ମୁଷ୍ମଳଂ ବିଶ୍ଵସୃଜାଂ ପ୍ରସିଦ୍ଧମ୍
ଉତ୍ପତ୍ତିରକ୍ଷାପ୍ରଳୟପ୍ରଗଲ୍ଭମ୍
ଯସ୍ମିନ୍ ଜଗତ୍‌ହରତେଽଖିଳଂ ତ
ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୯
ଯନ୍ମୁଷ୍ମଳଂ ସର୍ବଗତସ୍ୟ ବିଷ୍ଣୋ
ଆତ୍ମା ପରଂ ଧାନ ବିଶୁଦ୍ଧତତ୍ତ୍ଵମ୍

ସୂକ୍ଷ୍ମାତିଗୈର୍ଯୋଗପଥାନୁଗମ୍ୟମ୍

ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୧୦

ଯନ୍ମୁଷ୍ଟଳଂ ହୁହୁବିଦୋ ବଦନ୍ତି

ଗାୟନ୍ତି ଯଜାରଣସିଦ୍ଧସଂଗଃ

ଯନ୍ମୁଷ୍ଟଳଂ ବେଦବିଦଃ ସ୍ମରନ୍ତି

ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୧୧

ଯନ୍ମୁଷ୍ଟଳଂ ବେଦବିଦୋପଗୀତମ୍

ଯଦ୍ଯୋଗିନୀଂ ଯୋଗପଥାନୁଗମ୍ୟମ୍

ତତ୍ସର୍ବବେଦଂ ପ୍ରଣମାମି ଦିବ୍ୟମ୍

ପୁନାତୁ ମାଂ ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟମ୍ ॥୧୨

॥ ଅଗ୍ନି ପ୍ରବିପନ ॥

ଯାହା କିଛି ଅଗ୍ନିକୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବ ତାହା ସବୁ କେବଳ ପ୍ରଦୀପ୍ତ ଅଗ୍ନିକୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବ । ତେଣୁ ଅଗ୍ନିକୁ ଏକ ପଞ୍ଜୀଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରିବାକୁ ହେବ । ଅଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହୋଇ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କ ସଦୃଶ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି କିଛି କ୍ଷଣ ପାଇଁ ହେଲେ ବି ଆଲୋକିତ, ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଓ ସଫଳ ଜୀବନ ଯାପନ କରନ୍ତୁ ଓ ଏହି ଜଗତରେ କେହି ବି ଧୁମମୟ ଅଗ୍ନିପରି ଜୀବନ ଆଶା ନ କରନ୍ତୁ । ତେଣୁ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଅଗ୍ନି ସର୍ବଦା ଶୁଦ୍ଧ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଜାଗରିତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ନିମ୍ନ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରି ଅଗ୍ନିକୁ ପଞ୍ଜୀକରି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ପ୍ରଦୀପନ ମନ୍ତ୍ର-

ଓଁ ଉଦୁଜ୍ୟସ୍ବାଗ୍ନେ ପ୍ରତି ଜାଗୁହି ଦୃମିଷ୍ଠାପୂର୍ତ୍ତେ ସଂସୃଜେଥାମର୍ଥଂ ଚ ଅସ୍ମିନ୍
ସଦ୍ୟସ୍ତେ ଅଧ୍ୟୁରରସ୍ମିନ୍ ବିଶ୍ୱେଦେବା ଯଜମାନଶ୍ଚତ ସୀଦତ ॥

॥ ସମିଧବଧାନ ॥

ନିମ୍ନ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ ପୂର୍ବକ ଘୃତରେ ସିନ୍ଧୁ କରି ଚାରିଟି ସମିଧ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ଅଗ୍ନିରେ ଦେବାକୁ ହେବ । ଜୀବନକୁ ଏକ ଯଜ୍ଞରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାପାଇଁ ଯେଉଁ ଚାରିଟି ନୀତିର ଆବଶ୍ୟକ ତାହାର ପ୍ରତୀକ ସ୍ୱରୂପ ଏହି ଚାରିଟି ସମିଧ ଅଗ୍ନିକୁ ସମର୍ପଣ କରାଯାଏ । ସେହି ଚାରିଟି ନୀତି ହେଲା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଗାହସ୍ତ୍ୟର୍ଯ୍ୟ, ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସ । ଏହା ମନୁଷ୍ୟର ଚାରି ଆଶ୍ରମ ।

ପ୍ରଥମ ଆଶ୍ରମରେ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱାଧ୍ୟାୟ ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତ କରେ, କଠିନ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱାରା ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ ତଥା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ଲାଭ କରେ ଓ ଏକ ସଫଳ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ମନୁଷ୍ୟ ଆକାରରେ ଯଦ୍ୱାନ ରହେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଆଶ୍ରମରେ ସେ ଏପରି ଏକ ଜୀବନ ଯାପନ କରେ ଯାହାଦ୍ୱାରା ସେ ସୁନ୍ଦର ଗୃହସ୍ଥ ଜୀବନ ଯାପନ ସହିତ ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରି ଜୀବନକୁ ମାନବ କଲ୍ୟାଣପାଇଁ ନିୟୋଗ କରିପାରିବ ।

ତୃତୀୟ ଆଶ୍ରମରେ ସଂସାର ତ୍ୟାଗର ଶିର୍ଷ ସୋପାନରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖେ ।

ଚତୁର୍ଥ ଆଶ୍ରମରେ ସେ ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ, ଅନୁଭୂତି ଓ ମୁକ୍ତି ଆଦି ଜୀବନ ଚକ୍ରରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାପାଇଁ ଶିର୍ଷ ସୋପାନରେ ପହଞ୍ଚିଯାଏ ।

(ଯଜନ ପଥେ)

ଜୀବନର ଏହି ଚାରିଟି ସୋପାନକୁ ଅଧିଗ୍ରହଣ କରିବାର ପ୍ରତୀକ ସଦୃଶ ଚାରିଟି ସମିଧ ତ୍ୟାଗପୂତ ଯଜ୍ଞରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । ପୁନଶ୍ଚ ସକଳ ପରମାର୍ଥିକ କର୍ମରେ ସାଧାରଣତଃ ଧର୍ମ ଅର୍ଥ କାମ ମୋକ୍ଷ ରୂପକ ଚତୁର୍ବର୍ଗ ଫଳ କାମନା କରାଯାଇ ଥାଏ । ସେହି ଚତୁର୍ବର୍ଗ ଫଳ କାମନା କରିବାର ପ୍ରତୀକ ସ୍ୱରୂପ ଏହି ସମିଧ ଚତୁଷ୍ଟୟ ହୋମ କୁଣ୍ଡରେ ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । ସମିଧ ଚତୁଷ୍ଟୟ ପ୍ରଦାନ କରିବା ସମୟରେ ନିମ୍ନ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରି ସମିଧ ହୋମରେ ପ୍ରଦାନ କରବାକୁ ହେବ ।

ସମିଧଦଧାନ ମନ୍ତ୍ର--

ଓଁ ଅୟଂ ତ ଇଧ୍ମ ଆତ୍ମା ଜାତବେଧସ୍ତେନେଧ୍ୟସ୍ୱ ବର୍ଦ୍ଧସ୍ୱ ଚେଦୃର୍ଦ୍ଧୟ
ଚାସ୍ମନ୍ ପ୍ରଜାୟା ପଶୁଭିର୍ବ୍ରହ୍ମବର୍ଚସେନାନ୍ନାଦ୍ୟେନ ସମେଧୟ
ସ୍ୱାହା, ଇଦମଗ୍ନୟେ ଜାତବେଦସେ, ଇଦଂ ନ ମମ ।
ଓଁ ସମିଧାଂଗ୍ନି ଦୁବସ୍ୟତ ଘୃତେର୍ବୋଧୟଥାତିଥିମ୍ । ଅସ୍ମିନ ହବ୍ୟା
ଜୁହୋତନ ସ୍ୱାହା , ଇଦମଗ୍ନୟେ , ଇଦଂ ନ ମମ ।
ଓଁ ସୁସମିଧାୟ ଶୋଚିସେ ଘୃତଂ ତୀକ୍ତଂ ଜୁହୋତନ । ଅଗ୍ନୟେ
ଜାତବେଦସେ ସ୍ୱାହା ,
ଇଦମଗ୍ନୟେ ଜାତବେଦସେ ଇଦଂ ନ ମମ ।
ଓଁ ତଂ ତ୍ୱା ସମଦ୍ଭିରଞ୍ଜିରୋ ଘୃତେନ ବର୍ଦ୍ଧୟାମସି ବୃହଜ୍ଞୋତା
ଯବିଷ୍ଟୟ ସ୍ୱାହା , ଇଦମଗ୍ନୟେଂଜିରସେ, ଇଦଂ ନ ମମ ।

॥ ଜଳ ପ୍ରସେଚନ ॥

କୁଣ୍ଡର ଚତୁର୍ପାର୍ଶ୍ବରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିବା ଛୋଟ ଜଳଧାରାରେ ପିଣ୍ଡି ଜନ୍ମା ଆଦି ଜୀବ ଅଗ୍ନିରେ ପ୍ରବେଶ ନ କରି ପାରିବା ପ୍ରୋକ୍ଷଣୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମ ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ କ୍ରମରେ ଜଳ ଦେବା ଉଚିତ । ଜଳଧାରରେ ଜଳ ଦିଆଯିବା ସମୟରେ ଚାରଟି ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରିବାକୁ ହେବ ।

ପରମାର୍ଥକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ ଅଗ୍ନି ଓ ଜଳ ହେଉଛି ଏକ ଯୁଗ୍ମ ବା ଯୁଗଳ ମୂର୍ତ୍ତି । ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ଓ ଗାୟତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଏକ ଯୁଗ୍ମ, ସେମାନେ ଜୀବନ ଓ ଜଳ, ପୁଣି ପ୍ରାଣ ଓ ରୁଚି, ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଜଣକ ବିନା ଅନ୍ୟ ଜଣକ ଅଧୁରା । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ସଂଯୋଗରେ ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ଭବ । ସେହିପରି ତେଜଃସ୍ଵୀତା ଓ ମଧୁରତାର ଯୁଗ୍ମତ୍ଵ, ପୁରୁଷାର୍ଥ ଓ ସନ୍ତୋଷର ଯୁଗ୍ମତ୍ଵ, ଉପାର୍ଜନ ଓ ତ୍ୟାଗର ଯୁଗ୍ମତ୍ଵ ଏବଂ କ୍ରାନ୍ତି ଓ ଶାନ୍ତିର ଯୁଗ୍ମତ୍ଵ, ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ଓ ଗାୟତ୍ରୀ ଯୁଗ୍ମତ୍ଵର ଏକ ଏକ ପ୍ରତୀକ ।

ଜଳ ପ୍ରସେଚନ ମନ୍ତ୍ର-

ଓଁ ଅଦିତେ ଅନୁମନ୍ୟସ୍ଵ , ଇତି ପୂର୍ବେ
 ଓଁ ଅନୁମତେ ଅନୁମନ୍ୟସ୍ଵ , ଇତି ପଶ୍ଚିମେ
 ଓଁ ସରସ୍ଵତ୍ୟନୁମନ୍ୟସ୍ଵ , ଇତି ଉତ୍ତରେ
 ଓଁ ଦେବସବିତଃ ପ୍ରସୁବ , ଯଜ୍ଞଂ ପ୍ରସୁବ , ଯଜ୍ଞପତିଂ ଭଗାୟ ।
 ଦିବ୍ୟ ଗନ୍ଧର୍ବଃ, କେତପୁଃ କେତଂ ନଃ ପୂନାତୁ ।
 ବାଚସ୍ପତିର୍ବାତଂ ନଃ ସ୍ଵଦତୁ । ଇତି ଦକ୍ଷିଣେ

 // ଆତ୍ମ୍ୟାହୁତି //

ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଦୟା, ସେବା, ମାନବିକତା, ସରଳତା ପିତୃମାତୃ ସ୍ନେହ ଆଦି ସଦ୍‌ଗୁଣମାନଙ୍କ ସହିତ ଗ୍ରନ୍ଥକାର ମାନେ ଘୃତର ନାମକୁ ସମ୍ପର୍କିତ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ତା ଅର୍ଥ ଘୃତ କହିଲେ ଏହି ସବୁ ଗୁଣ ଗୁଡ଼ିକୁ ସୁଚାଇ ଥାଏ ।

ସ୍ନେହ ସୁଚିତ ଘୃତ ଯେତେବେଳେ ସୁଗନ୍ଧିତ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ଫଳପ୍ରଦ ହୋଇଯାଏ ସେତେବେଳେ ସେ ଘୃତ ହବନ ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ ।

ଜୀବନ, ଶରୀର, ଧନ, ପରିବାର ସହିତ ଆମର ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିଛି । ଯେତେବେଳେ ସେ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସ୍ୱାର୍ଥ ଜଡ଼ିତ ହୋଇଯାଏ ତାହା ଆମର ମୋହ କୁହାଯାଏ ଓ ଯେତେବେଳେ ସେ ସମ୍ପର୍କ ନିସ୍ୱାର୍ଥପରତାର ରୂପ ନିଏ ତାହା ଦିବ୍ୟପ୍ରେମ ହୋଇଯାଏ ।

ଏହିପରି ଦିବ୍ୟପ୍ରେମ ଯୁକ୍ତ ହବନ ଯୋଗ୍ୟ ଘୃତ, ଯଜ୍ଞ ସହିତ ଯୁକ୍ତହେଲେ ଇଶ୍ୱର ନିଶ୍ଚୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ । ପ୍ରଥମ ସପ୍ତ ଆହୁତିରୁ ଏହି ସୁତନା ମିଳେ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି ।

ହବନ ପୂର୍ବରୁ ଶୁବରେ ଘୃତ ନେଇ ତାକୁ ଗରମ କରି ଘୃତ ପାତ୍ରରେ ମିଶାଇବେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଘୃତକୁ ସ୍ୱଚ୍ଛ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ଫଳପ୍ରଦ କରିବାକୁ ହେବ । କାରଣ ଏପରି ଘୃତ ହବନଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରଥମେ କେବଳ ଘୃତ ଦ୍ୱାରା ସପ୍ତ ଆହୁତି ଦେବାକୁ ହେବ । ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ସ୍ୱାହା କହିବା ସମୟରେ ଆହୁତି ଦେବାକୁ ହେବ ଓ ଇଦଂ ନ ମମ ଉଚ୍ଚାରଣ ସମୟରେ ଜଳ ପାତ୍ରରେ ଘୃତର ବୁଦ୍ଧି ପକାଇବାକୁ ହେବ । ଇଦଂ ନ ମମ ଉଚ୍ଚାରଣର ଅର୍ଥ , ଏହି ଯଜ୍ଞ କେବଳ କର୍ତ୍ତାର ନିଜ ପାଇଁ ହେଉ ନାହିଁ , ଏହା ସମଗ୍ର ଜୀବଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଗାୟତ୍ରୀ ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରା ଯାଉଛି ।

(ଯଜନ ପଥେ)

ଏହି ସପ୍ତ ଆହୁତିକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସପ୍ତାଶ୍ଵ ଓ ସପ୍ତ ରଶ୍ମିର ପ୍ରତୀକ ବୋଲି କୁହା ଯାଇଛି ।

ସପ୍ତ ଆହୁତିର ଅଧିଷ୍ଠିତ ଦେବତା –

ପ୍ରଜାପତି -	ପରମେଶ୍ଵର	ସୋମ -	ଶାନ୍ତି
ଇନ୍ଦ୍ର -	ଆତ୍ମା	ଭୂଃ -	ଶରୀର
ଅଗ୍ନି -	ବୈଷ୍ଣବ	ଭୂରଃ -	ମନ
		ସ୍ଵଃ -	ଅନ୍ତଃକରଣ

ଏହି ସପ୍ତ ଦେବତାଙ୍କୁ ନିସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତ ଆହୁତି ଦେଇ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭାଜନ ହୋଇ ତାଙ୍କର ପ୍ରସନ୍ନତା ଗ୍ରହଣ କରିବା ଏହି ସପ୍ତ ଆୟାହୁତିର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଆହୁତି ମନ୍ତ୍ର-

ଓଁ ପ୍ରଜାପତୟେ ସ୍ଵାହା ଇଦଂ ପ୍ରଜାପତୟେ ଇଦଂ ନ ମମ ।
ଓଁ ଇନ୍ଦ୍ରାୟ ସ୍ଵାହା , ଇଦଂ ଇନ୍ଦ୍ରାୟ, ଇଦଂ ନ ମମ ।
ଓଁ ଅଗ୍ନୟେ ସ୍ଵାହା, ଇଦଂ ଅଗ୍ନୟେ ଇଦଂ ନ ମମ ।
ଓଁ ସୋମାୟ ସ୍ଵାହା , ଇଦଂ ସୋମାୟ ଇଦଂ ନ ମମ ।
ଓଁ ଭୂଃ ସ୍ଵାହା , ଇଦଂ ଅଗ୍ନୟେ ଇଦଂ ନ ମମ ।
ଓଁ ଭୂରଃ ସ୍ଵାହା ଇଦଂ ବାୟବେ ଇଦଂ ନ ମମ ।
ଓଁ ସ୍ଵଃ ସ୍ଵାହା ଇଦଂ ସୂର୍ଯ୍ୟାୟ ଇଦଂ ନ ମମ ।

// ଗାୟତ୍ରୀ ହୋମ //

ଉପରେ ଗଲା ପ୍ରକୃତ ଗାୟତ୍ରୀ ଯଜ୍ଞ କରିବାର ପ୍ରାକ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତି । କର୍ତ୍ତା ଯେତେ ସଂଖ୍ୟାର ହୋମ କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଛନ୍ତି ସେହି ଅନୁସାରେ ଘୃତ ଓ ହୋମ କାଷ୍ଠ ପୂର୍ବରୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ରଖିବାକୁ ହେବ । ହୋମକାଷ୍ଠ ପୋକଖିଆ, ଉଚ୍ଚଲଗା କିମ୍ବା କ୍ଷୟିତ ହୋଇ ନଥିବ ଓ ଶୁଷ୍କ ଥିବ । ଘୃତ ଓ ହୋମ କାଷ୍ଠ କର୍ତ୍ତା ନିକଟରେ ରଖାଯିବ ଓ ଅନ୍ୟ ହବନ ସାମଗ୍ରୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ରଖାଯିବ ।

ମଧ୍ୟମା ଓ ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳିରେ ହବ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀକୁ ଧରି ପାପୁଲିକୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବମୁକରି ଆହୁତି ଦେବାକୁ ହେବ । ସମସ୍ତେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଗାୟତ୍ରୀ ହୋମ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ ଓ ସ୍ବାହା ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ ସମୟରେ ସମସ୍ତେ ଆଗକୁ ପାଦେ ଯାଇ, ଝୁଙ୍କି, ଏକସଙ୍ଗରେ ହୋମ କୁଣ୍ଡରେ ଆହୁତି ଦେବେ ଓ ସ୍ବାହା ଶେଷରେ ଇଦଂ ଗାୟତ୍ରେ ଇଦଂ ନ ମମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ । ଆହୁତି ଗଣନା କରିବାପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମା ପୃଥକଭାବେ ବସିବେ । ପାଖରେ ଏକ ପଟ୍ଟା ରଖି ଅଗ୍ନିକୁ ପଟ୍ଟା କରିବାକୁ ହେବ ଯେପରି ଧୂମ ନିର୍ଗତ ନ ହୁଏ ।

ଯେପରି କୌଣସି ଅତିଥିଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ପରିବେଷଣ କରିବା ବେଳେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଯତ୍ନ ନେବାକୁ ହୋଇଥାଏ ସେହିପରି ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ଆହୁତି ଦେବାକୁ ହୋଇଥାଏ ।
ଗାୟତ୍ରୀ ହୋମ —

ଓଁ ଭୂ ଭୂର୍ବଃ ସ୍ବା ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟଂ ଭର୍ଗୋ ଦେବସ୍ୟ ଧୀମହି ।

ଧିୟୋ ଯୋ ନଃ ପ୍ରଚୋଦୟାତ୍ । ସ୍ବାହା

ଇଦଂ ଗାୟତ୍ରେୟ ଇଦଂ ନ ମମ ।

ଏହିପରି ଅଭିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ଆହୁତି ଦେବାକୁ ହେବ । ଏହି ମନ୍ତ୍ରରେ ୨୪ ଅକ୍ଷର ରହିଛି ଓ ସେହି ୨୪ ଅକ୍ଷରର ବର୍ତ୍ତମାନର ଜନସମାଜକୁ ୨୪ ଶବ୍ଦର ଉପଦେଶ ଦେଉଛନ୍ତି ଯାହା ଗାୟତ୍ରୀ ସ୍ତୁତିର ୨୪ ଶ୍ଳୋକରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନର ଜନ ସମାଜକୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିବା ପାଇଁ ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ରର ବ୍ୟାଖ୍ୟା, ଗାୟତ୍ରୀ ସ୍ତୁତିରେ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏକ ପ୍ରଣବ, ତିନି ବ୍ୟାହୁତିକୁ ଗୋଟିଏ ଓ ୨୪ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ନଅ ଶବ୍ଦକୁ ୨୪ ଶ୍ଳୋକରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରା ଯାଇଛି । ଭୂଃ ଭୁବଃ ଓ ସ୍ୱଃ ତିନି ଲୋକର ପ୍ରତୀକ ଓ ଓଁ ରୂପରେ ପରମାତ୍ମା ତିନି ଲୋକରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ । ଏହା ହିଁ ପ୍ରଣବ ଓ ବ୍ୟାହୁତି ମାନଙ୍କର ନିଦର୍ଶନ । ଏ ଜୀବର ଶରୀରକୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସହିତ ସାଦୃଶ୍ୟ କରି ଭୂଃ ଶରୀର, ଭୁବଃ ମନ ଓ ସ୍ୱଃ ଅନ୍ତରାତ୍ମା ବୋଲି ଧରିନେଇ ଏହାକୁ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ଶରୀରକୁ ଅପବିତ୍ରତା ଓ ମନ୍ଦ ଚିନ୍ତା ଓ ମନ୍ଦକର୍ମ ଠାରୁ ଦୂରରେ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଦେବ ମନ୍ଦିରକୁ ଗଲେ ଯେପରି ଶରୀର ଓ ମନକୁ ସ୍ୱସ୍ଥ ଓ ପବିତ୍ର ରଖିବାକୁ ହୁଏ ଓ ମନ୍ଦ ଚିନ୍ତା ମନରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ , ସେହିପରି ଏହି ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ ପବିତ୍ର ଓ ପରିଷ୍କାର ରଖିବାକୁ ହେବ ।

// ସ୍ମୃତ୍ୱନ୍ତ ହୋମ //

ଉଗବାନଙ୍କର ସାଧାରଣତଃ ଚାରିଟି ପଦାର୍ଥ ପ୍ରିୟ ବୋଲି କୁହା ଯାଇଛି , ତାହା ହେଲା ୧- ପବିତ୍ରତା , ୨-ସମର୍ପଣ ଭାବ, ୩- ସରଳତା , ୪- ମଧୁରତା । ତେଣୁ ଆମକୁ ଦେଖିବାକୁ ହେବ ଯେପରି ଏହି ଚାରିଟି ଐଶ୍ୱରିକ ପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ ଯଜ୍ଞ

(ଯଜନ ପଥେ)

ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ରହିଛି । ପ୍ରକୃତରେ ଇଶ୍ବର କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଆମ ପାଖରୁ ଆବଶ୍ୟକ କରନ୍ତି ନାହିଁ , ସେ କେବଳ ଦେଖନ୍ତି ତାଙ୍କର ପ୍ରସନ୍ନତା ସ୍ବରୂପ ଯାହାକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ବର୍ଷଣ କରିବେ , ତାହାର ଅନ୍ତରାତ୍ମା କେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଛି । ସେ ଯଦି ଦେଖନ୍ତି କର୍ତ୍ତାର ଆଚରଣରେ ପବିତ୍ରତା, ଜଳ ଛିଟାରେ ବିଶ୍ବାସ, ଅଗ୍ନିରେ ସମର୍ପଣ ଭାବ, ଘୃତାହୁତିରେ ମୁକ୍ତହସ୍ତତା ରହିଛି, ତେବେ ତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ବର୍ଷଣର ସୀମା ନ ଥାଏ । ଏହି ଗୁଣାତ୍ମକ ଭାବର ବିଦ୍ୟମାନତାର ପ୍ରତୀକ ସ୍ବରୂପ ଅଗ୍ନିରେ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ସମର୍ପଣ କରାଯାଏ । କାରଣ ବଚନର ମଧୁରତା, ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ମର ମଧୁରତା, ମାନସିକ ଭାବନାର ମଧୁରତା , ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ବଭାବର ମଧୁରତା ଯାହା ନିଜକୁ ତଥା ଅନ୍ୟକୁ ଖୁସି ଦେଇପାରେ, ଏହି ସବୁ ମଧୁରତାର ପ୍ରତୀକ ହେଉଛି ମିଷ୍ଟାନ୍ନ । ତେଣୁ ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ସମର୍ପଣ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ନିଜେ ମଧୁରତାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଅନ୍ୟର ସେବା କରିବା ଓ ଜଗତକୁ ମଧୁରତାରେ ଭରିଦେବା । ତେଣୁ କର୍ତ୍ତା ଶୁବରେ ଘୃତ ଓ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ନେଇ ଅଗ୍ନିଙ୍କ ସ୍ବଷ୍ଟକୃତ ହୋମ କରିଥାନ୍ତି ।

ସ୍ବଷ୍ଟକୃତ ହୋମ ମନ୍ତ୍ର-

ଓଁ ଯଦସ୍ୟ କର୍ମଣୋଽତ୍ୟରାରିବଂ ଯଦ୍ବା ନ୍ୟୁନମିହାକରମ୍ । ଅଗ୍ନିସ୍ତତ୍
 ସ୍ବଷ୍ଟକୃଦ୍ ବିଦ୍ୟାତ୍ ସର୍ବସ୍ବିଷ୍ଟଂ ସୁହୃତଂ କରୋତୁ ମେ । ଅଗ୍ନୟେ
 ସ୍ବିଷ୍ଟକୃତେ ସୁହୃତହୃତେ ସର୍ବ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତାହୁତାନାଂ କାମାନାଂ
 ସମର୍ଥୟିତ୍ରେ ସର୍ବାନ୍ ନଃ କାମାନ୍ ସମର୍ଥୟ ସ୍ବାହା ।
 ଇଦମଗ୍ନୟେ ସ୍ବିଷ୍ଟକୃତେ , ଇଦଂ ନ ମମ ।

॥ ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି ॥

ସାଧାରଣତଃ ଜଣେ ନିତ ତଥା ପାପମୟ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ସେ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ସେହି ପଥରେ ସହଜରେ ଗତି କରିଚାଲେ । କିନ୍ତୁ ପରମାର୍ଥ ତଥା ଉତ୍ତମ କର୍ମ ପଦ୍ଧା ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ତାକୁ କଠିନ ମାନସିକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ମାନସିକ ବଳ ଓ ଆତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ମାନସିକ ବଳ ଓ ଆତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ,ଏହି ଦୁଇ ଶକ୍ତି ଥରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଗଲେ ସେ ଉନ୍ନତି ପଥରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଅବଶ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ । ଏହିଥିରେ ସେ ଆନନ୍ଦିତ ହୁଏ ଓ ନିଜକୁ ବିଜୟ ମନେକରେ ଓ ବିଜୟର ଉତ୍ସବ ମନାଏ । ସେହିପରି ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର , ଯାହା ଯଜ୍ଞର ପ୍ରତୀକ, ତାହା ଗୋଟିଏ ଉନ୍ନତ କର୍ମ ,ଏ କର୍ମ ସୁଚାରୁରୂପେ ସମାପନ ହୋଇଗଲେ କର୍ତ୍ତା ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ ମନେକରେ ଓ ସେ ପୂର୍ବରୁ କରିଥିବା ସଂକଳ୍ପ ବିନା ବାଧାରେ ଓ ବିନା ବ୍ୟତିକ୍ରମରେ ସମ୍ପନ୍ନ କରିଥିବାରୁ ଆନନ୍ଦରେ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର କର୍ମର ସମାପନ ଉତ୍ସବ ସ୍ୱରୂପ ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି ଦାନକରେ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ,ହବନରେ ଭାଗ ନେଇଥାନ୍ତୁ ବା ନ ନେଇଥାନ୍ତୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି ଉତ୍ସବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବେ । ସୂର୍ଜରେ ନତିଆ ଓ ଘୃତ ନେଇ ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରି ତାହାକୁ ଆହୁତି ଦାନ କରିବେ , ପ୍ରଥମେ ନତିଆ ଓ ପରେ ପରେ ଘୃତ । ଏହି ସମୟରେ ଯେପରି କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ପ୍ରଦୁଷଣ ନ ହେବା ପାଇଁ ଧ୍ୟାନ ଦେବାକୁ ହେବ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି ମନ୍ତ୍ର-

ଓଁ ପୂର୍ଣ୍ଣମଦଃ ପୂର୍ଣ୍ଣମିଦଂ ପୂର୍ଣ୍ଣାତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣମୁଦତ୍ୟତେ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣସ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣମାଦାୟ ପୂର୍ଣ୍ଣମେବାବଶିଷ୍ୟତେ ।

(ଯଜନ ପଥେ)

ଓଁ ପୂର୍ଣ୍ଣା ଦର୍ବି ପରାପତ ସୁପୂର୍ଣ୍ଣା ପୂର୍ଣ୍ଣରାପତ ।

ବସ୍ତେବ ବିକ୍ରୀଣା ବହା ଇଷମୂର୍ତ୍ତେ ଶତକ୍ରତୋ ସ୍ବାହା

ଓଁ ସର୍ବଂ ବୈ ପୂର୍ଣ୍ଣମ୍ ସ୍ବାହା

// ବସୋଧାରା //

ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି ଘୃତ ହେଉଛି ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପ୍ରତୀକ । ଯଜ୍ଞ ଯେଉଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ତ୍ୟାଗସହିତ ଆରମ୍ଭହୋଇ ସାତଧାରା ଆହୁତି ଦିଆ ହୋଇଥିଲା, ଶେଷ ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭଠାରୁ ଆହୁରି ଉଚ୍ଚକୋଟିର ତ୍ୟାଗ ଓ ଉତ୍ସୁକତା ସହିତ ବସୋଧାରା ରୂପରେ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ଏହା ଯଜ୍ଞର ପରମ୍ପରା । ବସୋଧାରା ହେଉଛି ଘୃତର ଅଛିନ୍ନ ସାତଧାରା ।

ବସୋଧାରା ମନ୍ତ୍ର -

ଓଁ ବସୋଃ ପବିତ୍ରମସି ଶତଧାରଂ ବସୋଃ ପବିତ୍ରମସି ସହସ୍ରଧାରମ୍ ।

ଦେବସ୍ତା ସବିତା ପୂନାତୁ ବସୋଃ ପବିତ୍ରେଣ ଶତଧାରେଣ ସୁପ୍ତା

କାମଧୁକ୍ଷଃ ସ୍ବାହା ।

// ଆରତି //

ପୂଜା ଓ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର କର୍ମରେ ଆବାହିତ ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତ ଦେବୀ ଦେବତାଙ୍କ ସମ୍ମାନାର୍ଥେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଓ ପୂଜାର ଶେଷ ସ୍ବରୂପ

(ଯଜନ ପଥେ)

ଆରତି କରାଯାଏ । ଏହି ସମୟରେ ଘଣ୍ଟି ଘଣ୍ଟି ଢୋଳକ ଆଦି ବାଦ୍ୟ ବଜାଯାଇ ପରିସ୍ଥିତକୁ ଶୁଦ୍ଧି ମଧୁର କରାଯାଇ ପାରେ ।

ଓଁ ଯଂ ବ୍ରହ୍ମା ବେଦାନ୍ତବିଦୋ ବଦନ୍ତି
ପରଂ ପ୍ରଧାନଂ ପୁରୁଷସ୍ତଥାନ୍ନୟଂ
ବିଶ୍ୱୋଦ୍ଗତେଃ କାରଣମିଶ୍ୱରଂ ବା
ତସ୍ମୈ ନମୋ ବିଘ୍ନବିନାଶନାୟ ।

ଓଁ ଯଂ ବ୍ରହ୍ମା ବରୁଣେନ୍ଦ୍ରରୁଦ୍ରମରୁତଃ ସୁନନ୍ଦି ଦିବୈଃଃ ସ୍ତବୈଃଃ
ବେଦୈଃ ସାଙ୍ଗପଦକ୍ରମୋପନିଷଦୈଃ ଗାୟନ୍ତି ଯଂ ସାମଗାଃ
ଧ୍ୟାନାବସ୍ଥିତତଦ୍ଗତେନ ମନସା ପସ୍ୟନ୍ତି ଯଂ ଯୋଗୀନୋ
ଯସ୍ୟାନ୍ତଂ ନ ବିଦୁଃ ସୁରାସୁରଗଣାଃ ଦେବାୟ ତସ୍ମୈ ନମଃ ।

// ଘୃତ ଅବଗ୍ରହଣ //

ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର ସମୟରେ , ଇଦଂ ନ ମମ କହିବା ସମୟରେ ଶୁଦ୍ଧରୁ ବହୁଥିବା ଘୃତରୁଦା ଏକ ଜଳ ପାତ୍ରରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଏହାକୁ ଘୃତ ଅବଗ୍ରହଣ କୁହାଯାଏ । ଏହି ଅବଗ୍ରହଣ ଜଳ ମିଶ୍ରିତ ଘୃତକୁ ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ କରି ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବଣ୍ଟନ କରାଯାଏ । ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ ସମୟରେ ଏହାକୁ ଉଷ୍ମ କରିବେ ଓ ଶେଷରେ ତାହାକୁ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ନେଇ ଏହାର ମହକ ଘ୍ରାଣ କରିପାରନ୍ତି, ସ୍ୱାଦୁ ପାନ କରିପାରନ୍ତି , ମୁଖରେ ଲଗାଇ ପାରନ୍ତି, ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇ ପାରନ୍ତି ,ଆଖିରେ କଞ୍ଚୁଳ ପରି ଲଗାଇ ପାରନ୍ତି ।

(ଯଜନ ପଥେ)

ଅବଗ୍ରହଣ ମନ୍ତ୍ର --

ଓଁ ତନ୍ମୁପା ଅଗ୍ନେଃସି ତନ୍ମୁ ମେ ପାହି ।
 ଓଁ ଆୟୁର୍ଦା ଅଗ୍ନେଃସ୍ୟାୟୁର୍ମେ ଦେହି ।
 ଓଁ ବର୍ଚ୍ଚୋଦା ଅଗ୍ନେଃସି ବର୍ଚ୍ଚୋମେ ଦେହି ।
 ଓଁ ଅଗ୍ନେ ଯନ୍ତେ ତନ୍ମା ଉନଂ ତନ୍ମୁ ଆପୁଣ ।
 ଓଁ ମେଧା ମେ ଦେବଃ ସବିତା ଆଦଧାତୁ ।
 ଓଁ ମେଧା ମେ ଦେବୀ ସରସ୍ୱତ୍ୟାଦଧାତୁ ।
 ଓଁ ମେଧା ମେ ଅଶ୍ୱିନୌ ଦେବାବାଧର୍ମା ପୁଷ୍କରସ୍ରଜୌ ।

// ଉଷ୍ମ ଧାରଣ //

ଜୀବନ ଦିନେ ଉଷ୍ମ ଗଦାରେ ପରିଣତ ହେବ । ମନୁଷ୍ୟ ଜାଣି ପାରୁନାହିଁ ଯେ ସେ ଯେଉଁ ଦେହକୁ ନେଇ ଅଯଥା ଗର୍ବ, ଅହଂକାରରେ ବୁଡ଼ିରହୁଛି , ସେ ଦେହ ଦିନେ ମୁଠାଏ ପାଉଁଶ ହୋଇ ପବନରେ ଉଡ଼ିଯିବ । ଯଦି ନଶ୍ୱର ମନୁଷ୍ୟ ଏହି ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ବାସ୍ତବିକତାକୁ ଜାଣି ପାରନ୍ତା ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ ତା ଜୀବନ ଶୈଳୀ ଗଠନ କରି ପାରନ୍ତା ତେବେ ସେ ଶେଷ ସମୟରେ ଅଯଥା ଅନୁତାପ କରନ୍ତା ନାହିଁ । ମୃତ୍ୟୁ ,କେଉଁ ସମୟରେ , କେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଆସି ଏ ସୁନ୍ଦର ଶରୀରକୁ ମୁଠାଏ ପାଉଁଶରେ ପରିଣତ କରିଦେବ ତାହା କେହି କହି ପାରିବେ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତର ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବାପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କପାଳରେ ଯଜ୍ଞ ଉଷ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଏହି ଉଷ୍ମ ମଧ୍ୟ ଗଳା, ହାତ ଓ ବକ୍ଷ ଦେଶରେ ଲଗାଯାଏ କାରଣ ହାତ କର୍ମର ପ୍ରତିନିଧି, ବକ୍ଷ ବା ହୃଦୟ ମନର

(ଯଜନ ପଥେ)

ପ୍ରତିନିଧି ଓ ଗଳା ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ପ୍ରତିନିଧି ହେତୁ ଭସ୍ମ ବ୍ୟବହାର ସଚେତ କରେ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ କାୟ ମନ ଓ ବାକ୍ୟରେ ସବୁ କାମ କରିବା ଉଚିତ ।

ଭସ୍ମ ଶୁବରୁ ଅନାମିକା ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ନେଇ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ସହିତ କପାଳ, ଦୁଇ ବାହୁ, ଛାତି ଓ ଗଳାରେ ଲଗାଇବେ ।

ଭସ୍ମ ଗ୍ରହଣ ମନ୍ତ୍ର -

ଓଁ ତ୍ର୍ୟାୟୁଷମ୍ ଜମଦଗ୍ନେଃ ଇତି ଲଲାଟେ ।

ଓଁ କଶ୍ୟପସ୍ୟ ତ୍ର୍ୟାୟୁଷମ୍ ଇତି ଗ୍ରୀବାୟାମ୍ ।

ଓଁ ଯଦେବେଷୁ ତ୍ର୍ୟାୟୁଷମ୍ ଇତି ଦକ୍ଷିଣ ବାହୁମୂଳେ ।

ଓଁ ତନ୍ନୋ ଅସ୍ତୁ ତ୍ର୍ୟାୟୁଷମ୍ ଇତି ହୃଦୟେ ।

॥ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା ॥

ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ରେ ଭୁଲ୍ । ସେହି ଭୁଲ୍ ସୁଧାରିବାପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ କେତେ ପ୍ରକାର ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥାନ୍ତି । କିଏ ପଶ୍ଚାତାପ କରନ୍ତି , କିଏ ଆଉ ଭୁଲ୍ ନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରନ୍ତି ଓ କିଏ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଭୁଲ୍‌କୁ ସୁଧାରିଥାନ୍ତି । ଯାହା ପ୍ରତି କିଛି ଅନୌପଚାରିକ ଭୁଲ୍ ହୋଇଥାଏ ତା ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଆଣିବା ପାଇଁ ଓ ତାହା ସହିତ ଭୁଲ୍ ବୁଝାମଣା ଅନ୍ତର୍ହିତ କରିବାପାଇଁ ଉପରୋକ୍ତ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କରା ଯାଇଥାଏ । ସେହିପରି ଗାୟତ୍ରୀ ମାତାଙ୍କ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯଦି ଭୁଲ୍ ତୃଟି ରହିଥାଏ , ସେଥିପାଇଁ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ମାତାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ କାମନା କରାଯାଏ ।

କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା –

ଆବାହନଂ ନ ଜାନାମି ନୈବ ଜାନାମି ପୂଜନମ୍
 ବିସର୍ଜନମ୍ ନ ଜାନାମି କ୍ଷମସ୍ତୁ ପରମେଶ୍ଵର ।
 ମନ୍ତ୍ରହୀନଂ କ୍ରିୟାହୀନଂ ଭକ୍ତିହୀନଂ ସୁରେଶ୍ଵର
 ଯତ୍ପୂଜିତଂ ମୟାଦେବ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣଂ ତଦସ୍ତୁ ମେ ।
 ଯଦକ୍ଷରପଦବ୍ରଷ୍ଟଂ ମାତ୍ରାହୀନଂ ଚ ଯତ୍ତଦେବତ୍
 ତତ୍ସର୍ବଂ କ୍ଷମ୍ୟତାଂ ଦେବ ପ୍ରସାଦ ପରମେଶ୍ଵର ।
 ଯସ୍ୟ ସ୍ତୂତ୍ୟା ଚ ନାମୋଚ୍ଚ୍ୟା ତପୋଯଜ୍ଞକ୍ରିୟାଦିଷୁ
 ନ୍ୟୁନଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତାଂ ଯାତି ସଦେଘା ବନ୍ଧେ ତମତ୍ୟୁତମ୍ ।
 ପ୍ରମାଦାତ୍କୁର୍ବତାଂ କର୍ମ ପ୍ରତ୍ୟବେତାଧିରେଷୁ ଯତ୍
 ସ୍ମରଣାଦେବ ତତ୍ତ୍ଵିଷ୍ଠୋ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵାଦିତି ସ୍ମୃତି ।

// ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର //

ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର ସାଧାରଣତଃ ଜଣେ ଉଚ୍ଚତର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସାଧକଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଥବା ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ନିକଟରେ କରା ଯାଇଥାଏ । ଏଠାରେ ଯଜ୍ଞ ହିଁ ପରମାତ୍ମା । ସେହି ଯଜ୍ଞ ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର କରିବା ଉଚିତ । ପେଟ ଓ ଛାତି ଉପରେ ଭାରା ଦେଇ ଭୂମିରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୋଇଯାଇ ନମସ୍କାର କରିବାର ନାମ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର । ହବନରେ ଭାଗ ନେଇଥିବା ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର କରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ରହି ନମସ୍କାର ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ ।

ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର ମନ୍ତ୍ର-

ମୋଃସ୍ପୁନନ୍ତାୟ ସହସ୍ରମୂର୍ତ୍ତୟେ
ସହସ୍ରପାଦାକ୍ଷି ଶିରୋରୁବାହବେ ।
ସହସ୍ରନାମ୍ନେ ପୁରୁଷାୟ ଶାଶ୍ୱତେ
ସହସ୍ରକୋଟିଯୁଗଧାରିଣେ ନମଃ ॥
ନମୋ ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟ ଦେବାୟ
ଗୋ ବ୍ରହ୍ମଣ ହିତାୟ ଚ
ଜଗତ୍‌ହିତାୟ କୃଷ୍ଣାୟ
ଗୋବିନ୍ଦାୟ ନମୋ ନମଃ ॥

॥ ଶୁଭ କାମନା ॥

ହବନରେ ଭାଗ ନେଇଥିବା ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି , ସ୍ୱସ୍ତି ବାଚନ କରିଥିବା ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଉତ୍ତୋରତର ଉନ୍ନତି କାମନାରେ ଏକ ସ୍ୱରରେ ଏହି ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରାଯାଏ । ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ମନରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ଏପରିକି ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି ବି ଅମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତାଧାରା ନ ରହୁ । ଏହା ହିଁ ଏହି ମନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । କାରଣ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ସହିତ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଜଡ଼ିତ ରହିଛି । ତେଣୁ ଏହି ଯଜ୍ଞ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଉଚିତ୍ ଯେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ସହିତ ସର୍ବେ ସୁଖି ରହନ୍ତୁ ଓ

(ଯଜନ ପଥେ)

ସମଗ୍ର ଜଗତ ମଙ୍ଗଳମୟ ହୋଇ ଉଠୁ । ଏହି ଶୁଭକାମନା ମନ୍ତ୍ର ଏକସ୍ବରରେ
ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଉଚିତ ।

ଶୁଭକାମନା ମନ୍ତ୍ର-

ସ୍ବସ୍ତି ପ୍ରଜାତ୍ୟଃ ପରିପାଳୟନ୍ତାମ୍
ନୟାୟେନ ମାର୍ଗେଣ ମହିଂ ମହିଶାଃ
ଗୋବ୍ରହ୍ମଣେତ୍ୟଃ ଶୁଭମସ୍ତୁ ନିତ୍ୟମ୍
ଲୋକାଃ ସମସ୍ତାଃ ସୁଖିନୋ ଭବନ୍ତୁ ॥
ସର୍ବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖିନଃ
ସର୍ବେ ସନ୍ତୁ ନିରାମୟାଃ
ସର୍ବେ ଭଦ୍ରାଣି ପଶ୍ୟନ୍ତୁ
ମା କଷ୍ଟିତ୍ ଦୁଃଖମାପ୍नुୟାତ୍ ॥
ଅପୁତ୍ରାଃ ପୁତ୍ରିଣଃ ସନ୍ତୁ
ପୁତ୍ରିଣଃ ସନ୍ତୁ ପୌତ୍ରିଣଃ
ନିର୍ଧନାଃ ସଧନାଃ ସନ୍ତୁ
ଜୀବନ୍ତୁ ଶରଦାଂ ଶତମ୍ ॥
ଶ୍ରଦ୍ଧାଂ ମେଧାଂ ଯଶଃ ପ୍ରଜ୍ଞାଂ
ବିଦ୍ୟାଂ ପୁଷ୍ଟିଂ ଶ୍ରିୟଂ ବଳମ୍
ତେଜ ଆୟୁଷ୍ୟମାରୋଗ୍ୟଂ
ଦେହି ମେ ହବ୍ୟବାହନଃ ॥

॥ ଶାନ୍ତି-ଅଭିଷିଞ୍ଚନ ॥

ଯଜ୍ଞ ବେଦି ନିକଟରେ ଥିବା ଜଳ ପାତ୍ରରୁ ଆମ୍ଭ ପତ୍ର ଅଥବା ପୁଷ୍ପ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ସିଞ୍ଚନ କରିବା ଉଚିତ୍ । ଏହି ଜଳ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶାରୀରିକ ସ୍ୱସ୍ଥତା, ମାନସିକ ଶାନ୍ତି ଓ ଆତ୍ମିକ ଉନ୍ନତି ଆଣିଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସିଞ୍ଚନ ସମୟରେ ମନରେ ଚିନ୍ତା କରିବା ଉଚିତ୍ ଯେ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଉପରୋକ୍ତ ଉନ୍ନତି ହେଉ ଓ ଏମାନଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ଅନ୍ୟସମସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତତା ରୁ ସ୍ୱସ୍ଥତା , ମୃତ୍ୟୁରୁ ରୁ ଅମୃତତ୍ୱ ଓ ଅନ୍ଧକାରରୁ ରୁ ଆଲୋକତ୍ୱ ଲାଭ କରନ୍ତୁ ।

ଅଭିଷିଞ୍ଚନ ମନ୍ତ୍ର —

ଓଁ ଦ୍ୟୌଃ ଶାନ୍ତିରନ୍ତରିକ୍ଷ ଶାନ୍ତିଃ ପୃଥିବୀ ଶାନ୍ତିରାପଃ
 ଶାନ୍ତିରୋଷଧୟ ଶାନ୍ତିଃ ବନସ୍ପତୟଃ ଶାନ୍ତିର୍ବିଶ୍ୱଦେବାଃ
 ଶାନ୍ତିର୍ବ୍ରହ୍ମା ଶାନ୍ତିଃ ସର୍ବ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିରେବ ଶାନ୍ତିଃ ସା ମା
 ଶାନ୍ତିରେଧି ।
 ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ॥
 ସର୍ବାର୍ତ୍ତସୁଶାନ୍ତିର୍ଭବତୁ ॥

॥ ସୂର୍ଯ୍ୟାର୍ଘ୍ୟ ॥

ସାବିତ୍ରୀ (ଗାୟତ୍ରୀ) ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରେରଣା ଓ ସବିତା (ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପରି କାରଣ ଦେଉଥିବା ପରମାତ୍ମା) ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରେରକ । ଉଭୟ ଉଭୟଙ୍କର ପରିପୁରକ । ସେଥିପାଇଁ ଗାୟତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରତୀକ ସ୍ୱରୂପ ବେଦି ନିକଟର ଜଳପାତ୍ରରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଜଳ ଦେବା ଉଚିତ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଶକ୍ତିଙ୍କୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସହିତ, ପ୍ରେରଣାକୁ ଓ ପ୍ରେରକ ସହିତ ମିଶାଇ ସେ ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ଏକ ଓ ଅଭିନ୍ନ କରିବା । ଏହିପରି ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେବା ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ଶାନ୍ତି, ବିପ୍ଳବ, ଉତ୍କର୍ଷତା ଓ ତ୍ୟାଗ ଲତ୍ୟାଦି ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ଉଠେ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ମୁଖ କରି ନିମ୍ନ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଜଳଧାରା ଧିରେ ଧିରେ ଦେବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଏହି ଜଳଧାରାକୁ କୌଣସି ପାତ୍ରରେ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଉଚିତ । କାରଣ ଏହି ଜଳ ଭୂମିରେ ପଡିଲେ କେହି ଏହି ଜଳକୁ ପାଦରେ ଦଳି ପାରନ୍ତି । ପରେ ପାତ୍ରରେ ସଂଗୃହିତ ହୋଇଥିବା ଏହି ଜଳ ତୁଳସି ପତ୍ର ସହିତ ଯଜ୍ଞ ଶାଳାରେ ରଖିବକୁ ହେବ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟାର୍ଘ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର-

ଓଁ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ସହସ୍ରାଂଶୋ ତେଜୋରାଶେ ଜଗଦ୍ଭୂତେ

ଅନୁକମ୍ପୟା ମାଂ ଭକ୍ତ୍ୟା ଗୃହାଣାଘ୍ୟଂ ଦିବାକର ॥

॥ ଯଜ୍ଞ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ॥

ଯଜ୍ଞ କର୍ମ ଚାରି ସୋପାନରେ ହୋଇଥାଏ । ୧- ସଂକଳ୍ପ, ୨-ଶୁଭାରମ୍ଭ, ୩- ପୁରୁଷାର୍ଥ ଓ ୪- କର୍ମରେ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନତା । ଯଦି ଯଜ୍ଞରେ ଏହି ଚାରି ସୋପାନ କର୍ମ ସୁଚାରୁରୂପେ ହୋଇ ପାରିଲା ,ତେବେ ଯଜ୍ଞ କର୍ମ ସଫଳ ହୋଇଛି ବୋଲି ମନେ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହିପରି ଚାରି ସୋପାନ ଅତିକ୍ରମ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରି ମନୁଷ୍ୟ ଯଜ୍ଞ ପ୍ରଭାବିତ ଜୀବନକୁ ସାଫଲ୍ୟ ମଣ୍ଡିତ କରିପାରେ । ସାଧନା, ଅଧ୍ୟୟନ, ସେବା ଓ ସଂଯମତା ଆଦି ଚାରି ଶୃଙ୍ଖଳା ଭିତରେ ରହି ମନୁଷ୍ୟ ଏକତା, ସାମ୍ୟତା,କ୍ଷମତା ଓ ପବିତ୍ରତା ଲାଭ କରିପାରେ । ଏହି ଚାରି ଶୃଙ୍ଖଳାର ପ୍ରତୀକ ସ୍ୱରୂପ ଯଜ୍ଞ ବେଦିକୁ ଚାରିଥର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରାଯିବାର ପରମ୍ପରା ରହିଛି ।

ସେଥିପାଇଁ ଯଜ୍ଞ ଶେଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ବାମରୁ ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତରେ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ସହିତ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିବେ । ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଗାୟତ୍ରୀ ମାତା ଓ ଯଜ୍ଞ ପୁରୁଷଙ୍କର ପ୍ରଣାମା ଗାନ କରିବା ।

ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ମନ୍ତ୍ର -

ଯାନି କାନି ଚ ପାପାନି ଜ୍ଞାତାଜ୍ଞାତକୃତାନି ଚ
ତାନି ସର୍ବାଣି ନଶ୍ୟନ୍ତୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣପଦେ ପଦେ ॥

॥ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳୀ ॥

ଇଶ୍ଵରଙ୍କୁ ଆବାହନ କରିବା ସମୟରେ ପୁରୁଷସୂକ୍ତ ମନ୍ତ୍ର ଓ ପୁଷ୍ପ ଦ୍ଵାରା ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରାଯାଇଥିଲା , ସେହିପରି ବିଦାୟ କାଳୀନ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନାରେ ବିସର୍ଜନ ମନ୍ତ୍ର ଓ ପୁଷ୍ପ ହିଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ଯାହାକୁ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳୀ କହନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ପୁଷ୍ପ ଓ ଅକ୍ଷତ ହାତରେ ନେଇ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ସହିତ ଯଜ୍ଞ, ଯଜ୍ଞଦେବତାଙ୍କ ଉପରେ ଏକ ସମୟରେ ପୁଷ୍ପାକ୍ଷତ ବର୍ଷଣ କରିବେ ।

ମନ୍ତ୍ର-

ଓଁ ଯଜ୍ଞେନ ଯଜ୍ଞମୟଜନ୍ତୁ ଦେବାସ୍ତାନି ଧର୍ମାଣି ପ୍ରଥମାନ୍ୟାସନ୍ ।

ତେହ ନାକ୍ ମହିମାନଃ ସଚନ୍ତେ ଯତ୍ର ପୂର୍ବେ ସାଧ୍ୟାଃ ସନ୍ତି ଦେବାଃ ॥

॥ ବିସର୍ଜନ ॥

ବିସର୍ଜନ କରିବା ବାସ୍ତବିକ ଅର୍ଥରେ ତ୍ୟାଗ କରିଦେବା ନୁହେଁ । ଏହା ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଓ ଅଭ୍ୟର୍ଥିତ ଅତିଥି ମାନଙ୍କର ବିଦାୟ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା । ଆତ୍ମର ନିମନ୍ତ୍ରିତ ତଥା ଅଭ୍ୟର୍ଥିତ ଅତିଥି, ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଜ୍ଞପୁରୁଷ, ଗାୟତ୍ରୀ ମାତା ଓ ଅନ୍ୟ ଦେବା ଦେବୀ । ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥା ସମ୍ଭବ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରିସାରି ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳରୁ ଖୁସି ଖୁସି ବିଦାୟ ଦେବା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବିସର୍ଜନ ଆଖ୍ୟା ଦିଆ ଯାଇଛି । ଶାସ୍ତ୍ରରେ କୁହାଯାଇଛି “ନଦ୍ୟା ଯାବତ୍ ବନ୍ଧୁ ଅନୁସରେତ୍ ” ଅର୍ଥାତ୍ ଗୃହକୁ ଆସିଥିବା ଅଭ୍ୟର୍ଥିତ ଅତିଥି ମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଆତିଥ୍ୟ ପରେ ବିଦାୟ ସମୟରେ କୌଣସି ଏକ ଜଳାଶୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶ୍ଚାତ୍ ଗମନ କରାଯାଇଥାଏ । ସେପରି ଆବାହନ ସମୟରେ ଦେବୀ

(ଯଜନ ପଥେ)

ଦେବତା ମାନଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପାକ୍ଷତ ପକାଇ ଆବାହନ କରି ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା ପରେ ବିଦାୟ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ପୁଷ୍ପାକ୍ଷତ ଦ୍ଵାରା ବିଦାୟ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜ୍ଞାପନ ପୂର୍ବକ ପଶ୍ଚାତ୍ ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ସେମାନେ ଏତେ ସମୟଧରି ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସାନିଧ୍ୟ ଓ ଆଶିର୍ବାଦ ଦେଇ ସକ୍ରମରେ ଉତ୍ସାହିତ କରି ଥିବାରୁ, ବିଦାୟ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରିବା ଉଚିତ । ବନ୍ଧୁ, ସଖା ମିତ୍ର ଓ ପୂଜନୀୟ ମାନଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲାବେଳେ ସାଙ୍ଗରେ କିଛିବାଟ ଯାଇ, ପୁଣିଥରେ ଆସିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥାନ୍ତି , ଠିକ୍ ସେହିପରି ମନ୍ତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ପୂଜ୍ୟ ଦେବା ଦେବୀଙ୍କୁ ପୁନରାଗମନାୟ ତ ବୋଲି ଅନୁରୋଧ କରା ଯାଇ ଥାଏ ।

ବିସର୍ଜନ ମନ୍ତ୍ର -

ଗଚ୍ଛ ତ୍ଵଂ ଭଗବନ୍ନଗ୍ନେ ସ୍ଵପ୍ନାନେ କୁଣ୍ଡମଧ୍ୟତଃ
 ହୃତମାଦାୟ ଦେବେଭ୍ୟଃ ଶୀଘ୍ରଂ ଦେହି ପ୍ରସାଦ ମେ ॥
 ଗଚ୍ଛ ଗଚ୍ଛ ସୁରଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଵପ୍ନାନେ ପରମେଶ୍ଵର
 ଯତ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଦୟୋ ଦେବାସ୍ତତ୍ର ଗଚ୍ଛ ହୃତାଶନ ॥
 ଯାତୁ ଦେବଗଣାଃ ସର୍ବେ ପୂଜାମାଦାୟ ମାମକାମ୍
 ଇଷ୍ଟକାମ ସମୃଦ୍ଧାର୍ଥମ୍ ପୁନରାଗମନାୟ ତ ॥

ଶେଷରେ ଗାୟତ୍ରୀ ମାତାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ହେଉ , ସ୍ମୃତି ପାଠ ହେଉ ବା ଗାୟତ୍ରୀ ଚାଳିଶା ଆଦି ପାଠ କରାଯାଇ ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳ ଓ ସେ ସ୍ଥାନର ବାତାବରଣ ଗାୟତ୍ରୀମାତାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଧ୍ଵନିରେ ଧ୍ଵନିତ କରିବା ଉଚିତ । କାରଣ ମାତାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାର ଧ୍ଵନି ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଜୀବ ଜଗତରେ ଗାୟତ୍ରୀଙ୍କ ଆଶିର୍ବାଦ କଣିକା ବିତରଣ କରିବା ସଦୃଶ ହୋଇଯିବ ।

ଗାୟତ୍ରୀ ପ୍ରାର୍ଥନା

ଗାୟତ୍ରୀ ଭବାନି ଜଗତ ଜନନୀ
ଅଖିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଧାରିଣୀ ।
ତୁମେହିଁ ସୃଜନୀ ତୁମେ ସଂହାରିଣୀ
ତୁମେହିଁ ପୋଷଣ କାରିଣୀ ॥

ତୁମେ ବ୍ରହ୍ମମୟୀ ତୁମେ ତେଜୋମୟୀ
ଅକ୍ଷୟ ଅବ୍ୟକ୍ତ ରୂପିଣୀ ।
ତୁମେ ଗୁଣମୟୀ ଓ ନିର୍ଗୁଣମୟୀ
ତୁମେ ସର୍ବମୟୀ ବ୍ୟାପିନୀ ॥

ତୁମେ ଭୂର୍ଭୁବ ସ୍ବ ବ୍ୟାପିନୀ ଜନନୀ
ତୁମେ ହିଁ ତତ୍ ସ୍ବରୂପିଣୀ
ସବିତା ବରେଣୀ କଳ୍ପଶ ନାଶିନୀ
ତୁମେ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଦାୟିନୀ ॥

ତୁମର ଭୂଃ ରୂପ ଜୀବର ଶରୀର ।
ଭୂବଃ ହିଁ ଏ ବିଶ୍ବ ରୂପିଣୀ
ସ୍ବଃ ରୂପ ତୋହର ଜୀବ ମଧ୍ୟେ ଆତ୍ମା
ତୁମେ ସଚେତନ କାରିଣୀ ॥

॥ ଓଁ ଡ଼ ଘ଼ ॥